

İZMİR HAFIZA ÇALIŞMALARI:
**UNUTULMUŞ
GELENEKLER VE
YAŞAM PRATİKLERİ**

19 - 20. yüzyıl

İZMİR HAFIZA ÇALIŞMALARI:
**UNUTULMUŞ
GELENEKLER VE
YAŞAM PRATİKLERİ**

19 - 20. yüzyıl

İZMİR HAFIZA ÇALIŞMALARI: UNUTULMUŞ GELENEKLER VE YAŞAM PRATİKLERİ

Editörler

Taylan Zeybek
Zeynep Payzanoğlu
Yazgülü Yüksek

Katkıda Bulunanlar

Can Kaner
Müge Cengiz
Mine Derin Sönmez

Grafik Tasarım

Deniz Gedik
Duru Dakoğlu
Özge Ak

Yönetim Yeri

İzmir Büyükşehir Belediyesi
İzmir Planlama Ajansı / 2024

izmir.bel.tr • izmirplanlama.org

Baskı

Tekno Ofset

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	9	İZMİR'İN KAHVEHANELERİ VE PALAVRA KULÜBÜ	35
9 EYLÜL KUTLAMALARI	10	BORNOVA GOLF KULÜBÜ	41
DANA BAYRAMI	16	BUCA TENİS KULÜBÜ	43
DENİZ HAMAMLARI (BANYOLARI):	19	İZMİR TEKNE YARIŞLARI	51
İNCİR BAYRAMI	24	KEZADA TÖRENİ	54
İZMİR ENTERNASYONAL FUARI	29	KIZILÇULLU MESİRE ALANI	57
İZMİR SESLİ ŞİİR SERGİSİ	32	REMBETİKO	60
		SONUÇ	64

İZMİR HAFIZA ÇALIŞMALARI: UNUTULMUŞ GELENEKLER VE YAŞAM PRATİKLERİ

19 - 20. yüzyıl

Antik çağlardan günümüze İzmir, dünya ticaretine yön veren Akdeniz'in en önemli liman şehirlerinden biri oldu. Sekiz bin beş yüz yıl önce ilk İzmirliler, elverişli coğrafi özelliklerinden dolayı Bornova Ovası'na yerleşti. Beş bin yıl önce ise ovanın kuzeyine doğal ve korunaklı bir limanı olan Eski Smyrna kentini kurdular. Daha sonra Büyük İskender ile kurulan yeni şehir, Kadifekale yamaçlarından denize doğru uzanacak şekilde, bir liman kenti olarak inşa edildi.

Roma ve takiben Bizans imparatorlukları döneminde İzmir, önemli bir ticaret kenti olarak varlığını sürdürdü.

Osmanlı Dönemi'ne geldiğinde özellikle on yedinci yüzyıldan itibaren İzmir, Doğu'dan gelen malların ambarı, Anadolu'da üretilen malların ihracat limanı olarak konumlandı.

17. yüzyıl boyunca ekonomi yükseldikçe Avrupa'dan tüccarlar İzmir'e gelmeye başladı. İzmir artık sokaklarında ve çarşılarında bütün milletlerden insanların, Doğu ve Batı'nın tüm mallarının görülebildiği bir şehirdi.

İzmir yüzyıllar boyunca Avrupa ve Asya arasındaki ticaret ve beraberinde kültür alışverişini sağladı. Bu sayede birçok medeniyetin etkileşim alanı oldu. Bugün hâlâ İzmir'i benzersiz kılan zengin sosyal ve kültürel yaşamı da bu etkileşimin bir sonucudur.

Uzun yıllar farklı kültürlerin bir arada hoşgörüsü içinde yaşadığı İzmir'de İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik dahil olmak üzere farklı dinlerin tapınak ve ibadethaneleri, birbirine yakın yerlerde inşa edildi. Her biri şehrin simgesine dönüşen bu yapılar İzmir'de birlikte yaşama kültürünün bir ifade biçimi oldu. İzmir, tarihini sadece görkemli mimari öğeleriyle değil aynı zamanda geçmişten günümüze taşıdığı gelenekleri, etkinlikleri ve sosyal yaşamıyla da zenginleştirdi.

İzmir günümüzde hâlâ bu zengin çeşitliliği bünyesinde barındırıyor ve kucakladığı bu kültürel mozaik, şehirdeki geleneksel kutlamalardan unutulmuş ritüellere kadar birçok unsuru içeriyor.

İzmir Planlama Ajansı'nın hazırladığı bu araştırma İzmir'in belleğinde iz bırakmış ancak zaman içinde unutulmuş kutlamaları, etkinlikleri ve gelenekleri gün yüzüne çıkarmayı, bir nevi rehber olmayı amaçlıyor. Bu rehber gündelik hayatta kültür olgusunun farklı temsillerini değerlendirirken İzmir'in zengin kültürünü, geçmişin dokusunu, unutulmuş geleneklerin ve kutlamaların izini sürerek İzmir'e özgü kentsel yaşam pratiklerini yeniden görünür kılmayı amaçlıyor.

İzmir'in farklı kültürlerle ev sahipliği yapması birçok yeniliğin bu şehirde doğmasına sebep oldu. Bu durum sosyal yaşamdaki tüm etkinlik ve faaliyetlere de yansdı. Bu araştırmada ele aldığımız başlıklar da İzmir'in ilklerini ve İzmir ile özdeşleşmiş etkinlik ve kutlamaları içeriyor.

İzmir Tekne Yarışları, Paradiso (Şirinyer) At Yarışları, Buca Tenis Kulübü ve Bornova Golf Kulübü gibi faaliyetler Osmanlı Devleti içindeki ilk spor etkinlikleri olmaları açısından dikkat çekiyor. Dana Bayramı, İncir Bayramı, Kezada Töreni gibi törenler

ve bayramlar, rembetiko gibi müzik türleri kentin kozmopolit yapısı içinde özgünlükleri ile kenti Osmanlı Devleti'nin diğer şehirlerinden ayırıyor. Kökeni antik çağlara kadar giden kentin kadim bir inanışını içeren Kutsal Peygamber İlyas Vadisi ve onun yakınında konumlanan Kızılçullu Mesire Alanı, ayrıca 19. yüzyılda kullanıma başlanan ve sonrasında yaygınlaşan deniz hamamları (banyoları), kentin çok renkli insan yapısının sosyalleştiği alanlar olarak ön plana çıkıyor.

İzmir Planlama Ajansı'nın yayınladığı bu çalışma aslında bir başlangıç niteliğinde. İzmir'in sokaklarında dolaşan gerçek hikâyeleri, dönemin gündelik hayatını, farklı kültürlerin aynı şehir içindeki yaşam pratiklerini incelediğimiz bu araştırmada, kaybolmuş bu kültürleri yeniden canlandırma gayesi de taşıyoruz. Araştırmadaki başlıklar, ileride İzmir Planlama Ajansı'nın İmece İzmir programı kapsamında İzmirlileri unuttukları ama aslında kendilerine ait olan kültürlerle yeniden buluşturmak üzere ele alındı. Bu araştırma şehrin taşıdığı sosyal ve kültürel yaşamının zenginliklerini açığa çıkarmak ve yaşatmak için bir davet niteliği taşıyor.

9 Eylül Kutlamaları:

“9 Eylül günü”, Yunan işgalindeki İzmir’in, 26 Ağustos 1922’de başlayan Büyük Taarruz hareketi sonucu, 9 Eylül 1922 sabahı, Kadifekale, Sarıkışla, Karşıyaka, Hükümet Konağı’nda göndere Türk bayrağının çekilmesiyle kurtuluşunu belirten tarih terimidir. Bu tarih hem Milli Mücadele’nin sonu hem de Türkiye’nin bağımsızlığını ilan ettiği önemli bir gündür. 9 Eylül gününden sonra ilk miting ve kutlama 10 Eylül tarihinde Ankara’da Heyet-i Vekiliye reisi Rauf Bey’in katılımı ile yapılmış ve bundan sonra 9 Eylül günlerinin “İzmir’in Kurtuluş Bayramı” olarak kutlanması kararı alınmıştır.

1923 yılında, kurtuluşun ilk yıldönümünde öncelikli olarak bir heyet kurulmak istenmiştir. CHP’nin aracılığı ile kurulan Milli Tezahürat Komitesi ile 1923 takibindeki yıllarda Beyler sokağındaki CHP binasında ilk kararlar alınmıştır. 1932 yılında kurulan halkevleri ile heyetlerin toplanma adresleri değişmiş ve artık Bahribaba’daki Halkevi’nde yapılan toplantılarda alınan kararlar ile kutlamalara yön verilmiştir. 1935 ile 1937 yılları arasında ise kutlama yine parti çatısı altında alınan kararlar çerçevesinde yapılmıştır. Parti binasında toplanan heyet; parti il başkanı eşliğinde doktor, avukat, öğretmen, okul müdürü, tüccar ve gazetecilerden oluşmaktaydı. Alınan kararlarla kurtuluş bayramı, taşıdığı milli ve tarihi anlamı ile değerine uygun bir törenle kutlanmasına, il ve ilçelerden gelen misafirlerin rahat etmeleri için gerekli önlemlerin alınmasına, oteller, kahvehaneler, gazinoların fiyatlarının yükseltilmemesi konusunda tebligat yapılmasına karar verilmiştir. Fakat tüm alınan önlemlere rağmen kutlamalarda her geçen gün artan nüfus ile beraber oteller ve hanlarda yer kalmamıştır.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nda kutlamalardaki israflardan kaçınılmış ve bütçe yarı yarıya düşürülmüştür. Bunun en güzel örneklerinden biri, törene katılan askerlere eski kutlamalarda hatıra olarak verilen sigara yerine, yerli üretim olan mendil verilmesidir. Bu uygulamaya 1930 yılında da devam edilmiştir.

1932 yılında törenin toplanma yeri ve güzergâhı değişmiştir. Nutuk atılan yer geçmiş senelerde olduğu gibi kışla önünden

değil, gazi heykeli önünden başlayacak, geçmiş senelerdeki gibi Pasaport önünde dağılmayıp, Birinci Kordon üzerinden Alsancak yönüne devam edecekti. O yıl Hükümet ve Kışla önünde bulunan tribün ise gazi heykelinin olduğu yere taşınmıştı. Zafer Alayı dışında kentin değişik yerlerinde törenler yapılmaktaydı. Bu törenler Belkahve, Halkapınar Şehitliği, Zübeyde Hanımın Mezarı başında, kışla önü ve sonrasında gazi heykeli önünde yapılmaktaydı. Bu törenlerde günün anlam ve önemini içeren konuşmalar yapılmakta, şiirler okunmakta, bando tarafından İstiklal Marşı çalınmakta, şehitlikte şehitler için dualar, camilerde mevlitler okunmaktaydı. Minarelerden yükselen salalar Türk ordusunun İzmir’e girişini simgelerdi. İlerleyen yıllarda bu görev fabrikaların, trenlerin, vapurların ve otomobillerin düdüğü ve kornalarında olacaktı. Gece kutlamalar devam etmekte, sahil boyunca içleri mumlu fenerler, bayraklar ve renkli parlak kağıtlar ile süslenmiş cumbalı evlerin önünden havai fişekler atılırdı. Elinde maytaplar bulunan insanlar mahalleler aralarında dolaşırdı. Aydınlatılmış vapurlar düdüğü çalarak sahil boyu ilerlerdi. Halk geç vakitlere kadar körfezde dolaşır ve tezahürat yapardı. Elektrik lambalarıyla aydınlanan sokaklarda fener alayları yürür ve eğlenceler düzenlenirdi.

1934 yılında yapılan kutlama daha önceki kutlamalardan farklı olacaktır. Kurul, kendi programını konuştuktan sonra halkevi ve gazeteler aracılığı ile 9 Eylül Kurtuluş Bayramı hakkında vatandaşın düşüncelerini sormuştur. Bu kararlar ve halktan alınan fikirlere göre; Kurtuluş bayramının en farklılarından biri olan Zafer Alayı’nın geçişinde, 1929 yılında alınan bir karar ile 13 yaşından küçüklerin alaya katılması yasaklanmıştı. Bu alayda halk iç içe olacak, kamu kuruluşları, dernekler, izciler, sporcular, okullar, ticarethaneler kendilerini tanıtarak, temsil edilecekti. Katılan kurum ve dernekler harf sırasına göre dizilecek ve o sıraya göre alayda ilerleyecekti. Aynı yıl İstiklal madalyasına sahip vatandaşlara da özel yer verilmişti. Alayda önce temsiller, sonra yaya olanlar, en sonda askerler bulunurdu. Alayın geçeceği sabah temsil ve kurumlar yerlerini önceden alırdı. Halk Partisi mensupları, Kurtuluş Savaşı’nda bulunan efeler, ticaret, sanat, esnafılık ve işçilik ile meşgul olanlar, okulların öğrencileri, izciler, sporcular, şimendiferciler,

1933 yılında Kordon’da Dokuz Eylül Kutlamaları. En önde Türk donanmasının Kocatepe, ortada Adatepe ve en arkada Zafer gemileri. (www.facebook.com, “Küllerinden Doğan Şehir İzmir”, 26.02.2024).

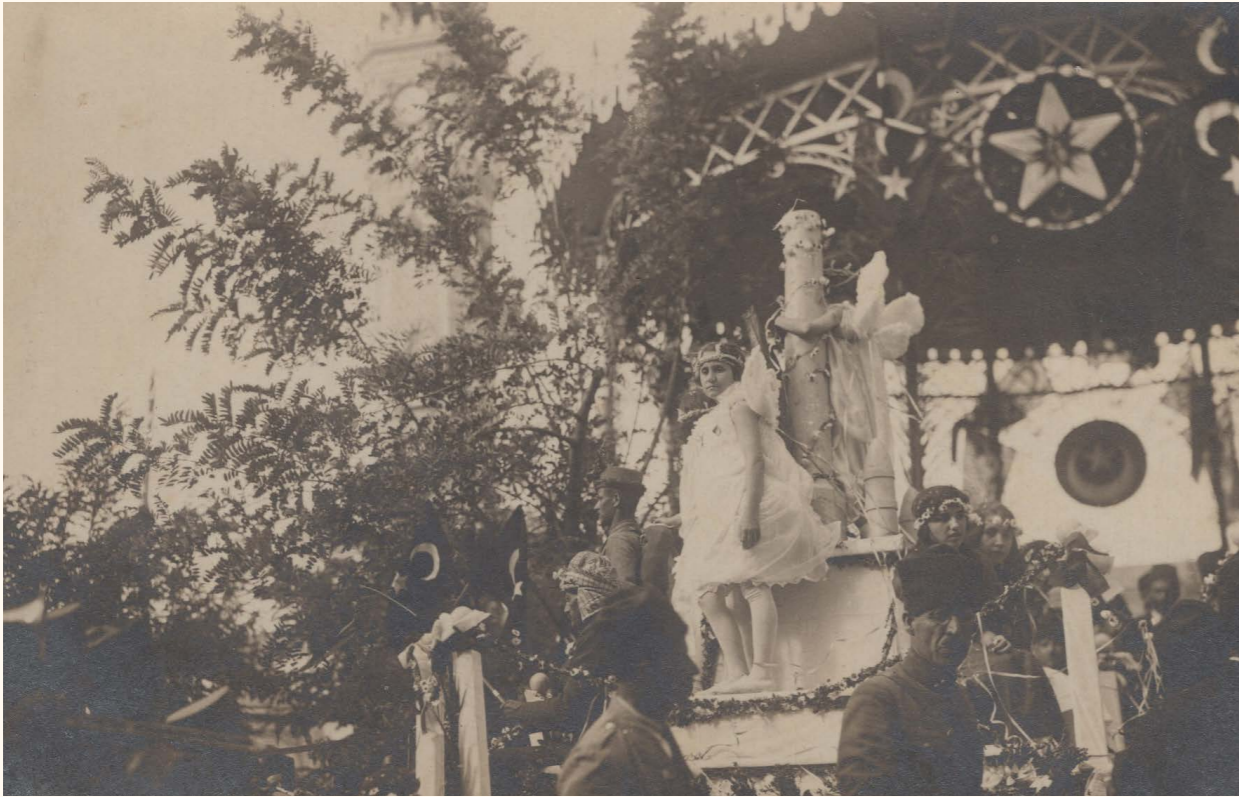

Konak’ta 9 Eylül 1925 kutlamaları. (www.facebook.com, “Küllerinden Doğan Şehir İzmir”, 26.02.2024).

Basmane garı önü, 9 Eylül 1928 Kutlamaları. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

1923'de 9 Eylül'ün ilk kutlamasının Hükümet Konağı önünde çekilen fotoğrafı. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

Kızılay, Türk Hava Kurumu ve Esirgeme kurumları heyetleri, çiçeklerle süslenmiş arabalarda bu örgütleri temsil eden zarif elbiseli büyük, küçük kız ve erkek çocuklar, önlerinde yer alan askeri ve sivil bando takımları ile birlikte alayın başlama saatini beklerdi. Alay Basmane'de son şeklini alır ve yürüyüş hattı olarak Keçeciler, Kemeraltı Caddesi, Hükümet önü ve Birinci Kordon kullanılırdı. Alayın geçeceği hat üzeri, korteji görmek isteyen binlerce insanla dolardı. Alayın hareket saati genelde 15:00 olarak kararlaştırılmışsa da 1923 ve 1933 yılında saat 14:00; 1925 yılında 16:00; 1934, 1935, 1937 yıllarında 16:30 olarak kararlaştırılmıştır. Kadifekale'den top atışıyla başlayan alay yürüyüşü, kışla önüne geldiğinde alkışlarla karşılaşır ve burada günün anlam ve önemine dair nutuklar atıldıktan sonra alay, 1. Kordon tarafına doğru yürüyüşüne devam ederdi. Alayın güzergâhında toplanan binlerce vatandaş, alay geçerken konfetileri, serpantinleri ve alkışları ile bu büyük coşkuya katılır; alaydan da halka doğru kolonya, şeker, incir, el ilanları, tebrik kartları fırlatılırdı.

1937 senesinden itibaren fener alayları sadece karada değil deniz üzerinde de yapılmaya başlanmıştı. Bunların dışında kentte 9 Eylül Bayramı çerçevesinde konserler ve konferanslar verilirdi. 2. Dünya Savaşı döneminde kutlamaların bayram havasında ve eski canlılığında yapılmasına gayret edilmişti. 1942 yılında gerçekleştirilen kutlamalarda bisiklet yarışı, spor etkinlikleri ve belediye tarafından ordu şerefine yemek düzenlenmişti. Türkiye'nin çok partili hayata geçme döneminde DP ve CHP arasındaki gerginlik şehrin kutlamalarına da yansımış, parti yöneticilerinin zafer alayına katılmaları bir yarış halini almıştı. Bu çekişme her anlamda olduğu gibi kutlamalar çerçevesinde de 1949 yılında artarak devam etmişti. 1950 yılında DP'nin iktidara gelmesi ile 9 Eylül sadece İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşu

değil aynı zamanda tek parti rejiminin sona erdiği bayram olarak da kutlanmıştı.

1952 yılında kutlamalarda zafer alayında bir değişiklik yapılarak alayın önünde yer alan ve şehrin Yunan işgalinde geçirdiği yılları temsil eden siyahlara bürünmüş bir kız figürü, kışla önünde yapılan törenlerin simgesi haline gelmişti. 1953 yılı kutlamaları, siyasi rekabet açısından iki partinin hazırlıklara başladığı seçim propagandası şeklinde kullanılmıştı. Bu sebeple önceki yıl programıyla aynı doğrultuda yapılan kutlamalarda, zafer alayının geçişi ayrı bir önem taşımıştı.

1954 yılı kutlamaları, İzmir'i ve 9 Eylül'ü, Kıbrıs meselesinin gölgesinde bir tartışma konusu yapmıştı. 1955 yılında sıkıyönetim ilan edilmiş ve kutlamalar yapılmamıştı. 1957 seçimlerinin hemen öncesinde gerçekleşen 9 Eylül kutlamaları, seçim propaganda faaliyetlerinin, iktidar-muhalefet arasındaki gerginliklerin ve basın üzerindeki baskıların yarattığı kargaşanın gölgesinde yapılmıştı. 1958 yılı gelişmeleri, İzmir'in kurtuluş bayramı kutlamalarını da etkilemiş, siyasi çatışmalar kutlamaların geleneğinde önemli değişikliklere sebep olmuştu. 1958'de Kıbrıs'ta olan Türk ve Rum halkı arasındaki gerginlik kutlamalara yansımış, kutlamalar "9 Eylül ve Kıbrıs" birlik ve beraberlik ruhuna dönmüştü. Siyasi mücadelenin gölgesinde yapılan 1959 yılı törenleri, İzmir'in DP iktidarı döneminde yaptığı son kurtuluş bayramı kutlamaları oldu. 1960 yılı, siyasi havanın bayramlar üzerinde en fazla hissedildiği ve gölgesinde kaldığı yıl oldu.

1923 yılında kutlandığı ilk yılından itibaren İzmir'in Kurtuluş Bayramı olarak adlandırılan 9 Eylül, günümüzde ilk dönemlerdeki kutlamaların gölgesinde, İzmir'in düşman işgalinden kurtuluş günü olarak coşkuyla kutlanmaktadır.

Kaynakça

Firdes Temizgüney, "Demokrat Parti Dönemi İzmir'in Kurtuluş Bayramı Kutlamaları", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 1, 2021, 15-41.

Mustafa Mutlu, "İzmir'in Kurtuluş Yılı Dönemlerinin İzmir Basınına Yansımaları (1923-1938)", Special Issue on the Proceedings of the 4th ISCS Conference - PART A, IntJSCS, Special Issue 3, 2015, 588-598.

Umut Uğur Dikçam, "Atatürk Döneminde 9 Eylül Kutlamaları (1923 - 1938)", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap

Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=2274211239513132&set=gm.2342471609108136&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10214901380036014&->

set=gm.1607800472575257&locale=tr_TR
www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=9882879215119793&set=pcb.6836565713032014&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=9882879215119793&set=pcb.6836565713032014&locale=tr_TR

Dana Bayramı:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Afrika'dan ucuz işgücü olarak tarlalarda çalışmak için getirilen insanlar, İmparatorluk topraklarına kendi kültürlerini de getirmişlerdi. Bu kültür içinde kendilerine ait bayramları olan Dana Bayramı'nı İzmir kentinde kutladıkları bilinmektedir. İzmir gazetelerinden alınan bilgilere göre 1880'li yıllarda dana bayramının garipliği, çılgınlığı ve İslam dinine aykırılığı eleştiri konusu olmuş ve 1895 yılında dönemin valisi Hasan Fehmi Paşa tarafından yasaklanmıştır. Fakat yasak, valinin İzmir'den ayrılmasından sonra kaldırılmıştır. Dana Bayramları 20. yüzyılın başlarından itibaren eski canlılığını kaybetmiştir.

Yapılan araştırmalarda kentte, Afro-Türk vatandaşların bayramı kutlama şeklinin bir sıralamayı takip ettiği bilgisine ulaşılar. Bayram öncesinde kutlamalar için özel yemekler yapılır, ekmeğe pişirilirdi. Kutlama zamanında ateşler yakılır ve kimse çalışmazdı. Afro-Türk vatandaşların hizmetlerinde olduğu insanlar bu kutlama zamanlarını bilir ve o günlerde onlara karışmazlardı. Yapılan araştırmalara göre bayram üç haftaya yayılmaktaydı. Sırayla Dellal, Peştamal ve Dana Bayramı olarak kutlanırdı. İlk hafta bayramın ilanı, ikinci hafta para ve hediye toplanması, bu toplanan paralar ile satın alınan dananın süslenmesi yapılırdı. Afro-Türk vatandaşlar güzel elbiseler

giyerler, teplerini ve tümbeklerini yanlarına alarak Dana Bayramı'nın kutlanıldığı alana giderlerdi. Kutlama yerinde yöresel danslar ve eğlenceler yapılırdı. Bayramda topluluk içinde lider tarzı mevkide bulunan, saygı gösterilen, inançsal ve dünyevi konularda yardımına başvurulmuş kişilere "godya" denilmekteydi. Üçüncü hafta olan son haftanın cuması bereket getirdiği düşünülen ve süslenen dana, sokaklarda gezdirilir ve bayramın bitişinde de bu dana godya tarafından kesilerek eti yoksullara dağıtılırdı. Bu kutlamalar o dönemde çoğunlukla Afro-Türkler'in oturduğu (günümüzde Kubilay Mahallesi olan) Tamaşalık bölgesinde yapılmaktaydı. Bayram, 1925 yılına kadar her yıl sürdürüldü. 1925 yılında "Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu" gereğince Dana Bayramları'nın kutlamaları son buldu. Yasaklara rağmen kutlamalar uzun süredir aile içlerinde küçük topluluklarca gizli şekilde kutlanmaya devam etmiştir. Fakat Dana Bayramlarını yaşamış ve yasak öncesi kutlamalarını görmüş olan kuşak yaşlanarak vefat etmeye başlayınca, bu gelenekler sonraki nesil tarafından da devam ettirilmediği için zaman içerisinde kaybolmaya yüz tutmuştur. 2006 yılında kurulan Afrikalılar Kültür ve Dayanışma Derneği girişimiyle, bayram 2007 yılından itibaren İzmir'de tekrar kutlanmaya başlanmıştır.

Kemeraltı Çarşısı içinden bir fotoğrafta, poz veren çarşı esnafı ve çalışanlarından Afro-Türk bir vatandaş. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

1908 yılında Kordon'da Afro-Türk bir vatandaş. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

Kaynakça

Bahriye Dincer, "Afro-Türkler ve Yeniden Canlandırılan Dana Bayramı Üzerine Bir Sosyo Kültürel Analiz", Nişantaşı Üniversitesi Sıyasa Bilimler Dergisi 5(2), 2017.

Bertug Kayhan, https://www.academia.edu/11867181/AFRO_T%C3%9CRKLER_Do-syas%C4%B1

Günver Güneş, "Kölelikten Özgürlüğe İzmir'de Zenciler ve Zenci Folkloru", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 62 Cilt 11, İstanbul, 1999.

[www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=1475273375828228&set=gm.1468100606545245&locale=tr_TR](https://www.facebook.com/photo?fbid=1475273375828228&set=gm.1468100606545245&locale=tr_TR)

[www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=1760701063952123&set=gm.1745427652145871&locale=tr_TR](https://www.facebook.com/photo?fbid=1760701063952123&set=gm.1745427652145871&locale=tr_TR)

[www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=10204283906132140&set=gm.810875545601091&locale=tr_TR](https://www.facebook.com/photo?fbid=10204283906132140&set=gm.810875545601091&locale=tr_TR)

https://www.facebook.com/photo?fbid=10204283906132140&set=gm.810875545601091&locale=tr_TR

Smyrna Antik Tiyatrosunun batı bölümü ve hemen altındaki Tamaşalık, günümüzdeki Kubilay Mahallesi.
(www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

Deniz Hamamları (Banyoları):

Basit olarak deniz hamamları (banyoları); dört tarafı kapalı, üstü açık, ortasında havuzu bulunan deniz üzerinde kurulmuş yüzme mekanlarıdır. Temelde bu mekanlar, açıkta denize girmekten kaçınan kişilerin, deniz suyundan faydalanması amaçlı ortaya çıkmıştır. Böylece kişilerin hem mahremiyeti sağlanmış olurdu hem de yakıcı güneş ışıklarından korunurlardı. Günümüzde hoş olarak görülen bronzlaşma, o zamanların güzellik algısına uymamaktaydı. Güneşte yanmış insanlar tellak veya çingene eşrafına benzetilirdi ve makbul olan beyaz tenli kalabilmekte.

Genel olarak deniz hamamları umumi ve hususi olarak ikiye ayrılırdı. Umumi olanlar halka açık, salaş görünümlü ve mevsimlik yapılarıdır. Denizin dibine çakılan kazıklar üzerinde inşa edilen bu hamamlara, karadan yine kazıklar üzerinde oluşturulmuş tahta iskele ile ulaşırdı. Kış aylarına gelindiğinde deniz hamamı ve iskelesi sökülür, kerestesi bir sonraki sezon için depolarda saklanırdı. Denizin dibine çakılmış kazıklar ise kalırdı. Hamamın bulunduğu yerin derinlikleri değişse de genellikle 137 santim kadar olurdu. Erkek hamamlarında kahve ocağı bulunur, buralarda çay, gazoz, limonata satılırdı. Umumi deniz hamamlarında bazı toplum kurallarına uymak gerekirdi. Hamamlara sarhoş ve edepsiz biçimde gelenler alınmazdı. Büyük gruplar halinde karışık şekilde yüzülmesi uygunsuz görülürdü. Bu hamamlar kadınlara ve erkeklere özel olarak ikiye ayrılırdı. Özellikle kadınlara ve erkeklere ayrılan deniz hamamlarının birbirinden uzaklara inşa edilmesine dikkat edilirdi. Açık denize yüzmeye giden veya erkekler tarafına geçen bir kadın geri çağırılır, hatta bir daha banyo evine alınmazdı. Her hamamda Şehremaneti (bugünkü belediye zabıtası görevini yapan, şehrin temizlik ve güzelliğiyle ilgilenen yerel yönetim) tarafından tayin edilmiş birer çavuş oturur ve bunlar insanların, nizamla, umumi edebe aykırı harekette bulunmamasına dikkat ederlerdi.

Çavuşların aylıkları hamamların hasılatından ödenirdi. Deniz hamamlarının içinde ücretle tabi verilen hizmetler arasında soyunma kabinleri (umumi veya hususi localar), ihtiyaca göre verilen don ve peştamaller ile ayrıca yüzme bilmeyenlere öğretmek amaçlı birkaç usta yüzücü bulunurdu. Hususi

deniz hamamları ise zarif yapılarıdır. Genelde rıhtımda, yalılarına bitişik inşa edilirdi. Sadece yalı sahiplerinin ve misafirlerin kullandığı bu yapılar yalıların önünde zarif kutucuklara benzerdi. Bu deniz hamamları keyfi olarak yaptırılmaz yetkili mercilerden izin alınarak, etüt olarak uygun yerlere inşa edilirdi. İzinsiz yapılan deniz banyolarını yaptırana cezai işlem uygulanırdı. Bu banyolar ahşap kazıklar üzerine inşa edildikleri gibi demir kazıklar ve yağma taş ayaklar üzerine de yapılmaktaydı. İskelelerin üzerindeki soyunma kabinleri betondan veya ahşaptan inşa edilirdi. Banyoların altlarında kafesli bölümler olur, buraya banyonun içinden merdiven ile inilirdi. Denize açılan bir kapısı olurdu. Bu kafesli alan daha çok hanımlar için yapıldı. Bazen banyoların ön veya yan taraflarında bir merdiven aracılığı ile inilen kayıklara binmeye yarayan bölümler olurdu. Hususi deniz banyolarında denize girmek dışında balık tutulur, misafirler ağırlanır, yazları akşamüstü gün batımında veya akşamları yemekler yenilirdi.

Osmanlı Devleti döneminde deniz banyolarının ilk ne zaman inşa edilmeye başlandığını tespit etmek zordur. 17. yüzyıla ait Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde, deniz hamamı ibaresinin birkaç yerde kullanıldığı görülmekteydi. Fakat bu dönemdeki deniz hamamlarıyla ilgili detaylı bilgiye ulaşılamamaktadır. 19. yüzyılda tüm kıyı kentlerinde bulunan deniz hamamları, İstanbul, İzmir ve Selanik gibi büyük kentlerde daha yaygın biçimde görülmekteydi. 19. yüzyılda kullanımı yaygınlaşmaya başlayan deniz hamamları, kentler içinde yaşayan insanların sosyal hayatlarına etki etmiş ve gündelik yaşamlarında önemli bir yer edinmiştir. Yapılan araştırmalarda İstanbul'un deniz hamamları ile ilgili olarak birçok araştırma ve kaynak bulunurken, İzmir'in deniz hamamları ile ilgili kaynak ve yazılı belge sınırlıdır. İzmir kentinin plaj kültürünün oluşmasında öncü rol oynayan deniz hamamları (banyoları), halkın açıkta denize girme alışkanlığını henüz edinmediği dönemlerde deniz suyundan faydalanma imkanını sunmuştur. İzmir kentinde 19. yüzyılın ortalarında deniz hamamı bulunduğunu bir dava belgesinden biliyoruz. 28 Şubat 1853 tarihli belgeye göre, Hariciye Nezareti (Dışişleri Bakanlığı) eski katiplerinden Emin Efendi fukara hastanesine

gelir getirmesi için Sarı Kışla talimhahının hemen yanında, yaklaşık 17 metresi karada, 34 metresi denizde olmak üzere bir deniz hamamı inşa ettirmiş; ancak banyo, aynı yere bir iskele yaptırmak isteyen Miralay Hacı Reşit Bey tarafından, mahkeme izni olmaksızın yıktırılmıştır. Bunun üzerine Emin Efendi de tazminat için mahkemeye başvurmuştu. Yıkılan deniz hamamının bulunduğu yerin savunmada 1829 yılına ait belgede gösterilen bölgenin dışında kaldığı sonucuna varılmıştı. Hacı Reşit Bey hata yaptığını anlamış ve Emin Efendi de hamam yerine yapılan iskeleyle hayran kalmış ve bu iskelenin kente şeref kazandırdığını söyleyerek davasından vazgeçmişti. Luigi Storari'nin 1856 yılına ait kent planında bahsedilen bu iskele görünmektedir. 1876 yılına ait Lamec Saad planı incelendiğinde ise bu iskelenin yerine Musevi deniz hamamı inşa edildiği görülür.

İzmir'de 19. yüzyılın ortalarında görülmeye başlayan ve 19. yüzyılın sonlarına doğru yaygınlaşan deniz hamamlarının körfezin sahil hattı boyunca kullanıldığı gözlemlenir. Bu yaygınlık, yalıların hususi deniz banyolarında olduğu gibi, umumi banyolarda da söz konusudur. Yapılan araştırmalarda 1880'lerde Karataş'tan Göztepe'ye kadar iki umumi deniz hamamı bulunduğu görülür. Punta (Alsancak) bölgesinde ise iki adet umumi deniz banyosunun varlığı bilinmektedir. Bunlardan biri Punta deniz hamamı diğeri ise 3 Haziran 1888 yılında gazinosu ile beraber hizmete giren Eden deniz hamamıdır. Eden deniz banyosunun giriş ücretinin, Hizmet Gazetesi 5 Haziran 1890 yılında yayınlanan fiyat tarifelerine göre, Punta deniz banyosundan iki kat pahalı olduğu görülür. Bu hamamlar dışında Rıhtım şirketinin sahibi olan Guiffroy, günümüzdeki Alsancak İskelesi'nin olduğu hizaya bir deniz hamamı inşa ettirmiştir ve sahibi olduğu tramvay şirketinin tramvay ücretlerini de giriş ücretiyle kombine ederek cazibe yaratmaya çalışmıştır. Aynı durum Kasaba Demiryolu ile anlaşarak hayata geçirilmeye çalışılan Mersinli ve Bayraklı arasındaki deniz hamamlarında da görülmektedir.

Ahenk Gazetesi'ndeki 23 Temmuz 1896 tarihli ilanda; Mersinli deniz hamamlarının kumsalının olması, letafeti, manzarasının güzelliği ve temizliğiyle gezilmesi gereken bir yer olduğundan bahsedilir. Aynı ilanda Turan'da bulunan deniz banyolarından da söz edilirken; bir önceki seneye göre oda sayılarının arttırıldığı, salonlar ilave edildiği, hanımefendilerin istirahatini

temin için özel surette hizmetçi kadınların görevlendirildiğinden söz edilir. Hizmet Gazetesi'ndeki 22 Temmuz 1892 tarihine ait haberde ise; Karantina'daki Sanayi Mektebi'nin önünün doldurulmasıyla oluşturulan bahçenin içine Sanayi Mektebi'ne gelir sağlayan bir deniz hamamının inşa edildiği ifade edilir. Haberde bu deniz hamamının localarının düzgünlüğü, takımlarının temizliği, suyun berraklığı ve fiyatının uygunluğundan bahsedilir.

Karşıyaka'da 19. yüzyıl sonlarında evlere ait hususi hamamların varlığı bilinse de, umumi hamamların 1900'lerin başında en az bir tane olduğu bilgisine ulaşılmıştır. 1914 yılına gelindiğinde ise İzmir'in umumi deniz hamamlarının sayısı 17'ye çıkmıştır. 1900'lerin başından itibaren hamam kelimesi yerine artık banyo kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. 1920'lerin başında Punta banyosu diğer banyoların içlerinde en büyük ve en donanımlı olanıdır. Havuzları tehlike oluşturmayacak kadar sığ oluşturulmuştur ve tesisin iki binası arasında kalan alan ve terasın bir kısmı kahvehanedir. Bunun dışında her binanın arkasında, açık denize inmek için merdiven bulunurdu. Karataş'ta salaş olarak inşa edilen umumi deniz banyosu ise ağaç kazıklar üzerinde iki bölümden oluşmaktaydı. Bu banyonun deniz yüzeyinden bir metre kadar derinlikte ağaç döşemesi, deniz üzerinde ise oturmak için taraçaları bulunuyordu.

Cumhuriyetin önemli tıp insanlarından biri olan Besim Ömer Akalın Paşa, deniz banyolarının inşa edileceği alanların insanlara yarar sağlayacak özelliklerde olması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat 1921 yılında Amerikalıların yaptığı araştırmaların raporlarında, İzmir'de bulunan deniz banyolarının sağlıktan çok zararlarının fazla olduğuna, evlerdeki kanalizasyonların şehrin kanalizasyon sistemine değil de denize aktarıldığına ayrıca zaman zaman şehre doğru esen rüzgarın büyük miktarda çöpü kıyılara taşıdığına ve suyun bu sebeple kıyılarda bulanık ve pis olduğuna değinmişlerdir. 1929 yılına gelindiğinde Sıhhiye Müdürlüğü, körfezde suların pislendiğini ve halkın sağlığının tehlikeye düştüğünü bildirerek Alsancak'tan Kokaryalı'ya (Güzelyalı) denize girilmesini yasaklamıştır. Bu kararın ardından Karataş'taki deniz banyoları yıktırılmıştır. Alsancak'taki deniz banyosu önce Altay Lokali daha sonra Palet Restoran'a dönüştükten sonra 1990'ların sonunda Kordon'u genişletme çalışmaları sırasında dolgu içinde kalmış

Alsancak deniz banyosunun genel görünümü. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

Karşıyaka deniz banyosunun genel görünümü. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

ve yıktırılarak tarihe karışmıştır. Kirlilik bölgesi dışında kalacağı düşünülen Karşıyaka Osmanzade (Aksoy) ve Kokaryalı'ya (Güzelyalı) iki modern deniz banyosu 1931 yılında belediye tarafından inşa edilmiştir. Betonarme olarak inşa edilen bu banyolardan halk arasında "Kazıklı banyo" olarak isimlendirilen Kokaryalı'daki banyo; erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı havuzlara sahipken, Karşıyaka'da karışık kullanım söz konusudur.

Bir zamanlar mahremiyet anlayışına sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalışan muhafazakar toplumun fertleri, zamanla bu mekânların tahta perdelerini kırıp açıkta denizde yüzmeye başlamışlardır. Kirlilik ile birlikte deniz banyoları kentin merkezinden uzaklaşmış, Çeşme ve İnciraltı'ndaki sahillerde revaçta olmaya başlamıştır. Bu durum da deniz hamamları (banyoları) kültürü zamanla plaj kültürüne dönüşmüştür. 1952 yılında

Karşıyak'daki deniz banyoları yıkılarak yerine plaj yapılmak istenmiş fakat plajın yapılacağı yerde denizin kirliliğinden dolayı bu fikirden vazgeçilmiş ve proje sadece gazino inşaatına evrilmiştir. Bu gazino da zamanla çeşitli değişikliklerden geçerek günümüzdeki Karşıyaka nikah salonuna dönüşmüştür. 1930'larda gazinolar ile birlikte yaz aylarında rağbet gören İnciraltı plajı, belediye tarafından 1950'lerde büyütülmüş; fakat kirlilik zamanla İnciraltı'na da gelince 1970'li yıllarda buradaki plaj ve tesisler de kapatılmıştır. 1981 yılında Karşıyaka Bostanlı Sazburnu mevkisinden İnciraltı'na kadar olan kesimde denize girilmesi yasaklanmıştır. Bu durum 2000'li yılların başında körfezin temizlenmesi çalışmalarının başlamasıyla tersine dönmeye başladı. Günümüzde İzmir iç körfezi kıyıları eski temiz ve güzel durumuna döndürülmeyi bekliyor.

Kaynakça

A. Şahabettin Ege, "Eski İzmir'den Anılar", İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2000.

Emel Göksu, "1929 Dünya Ekonomik Buhranı Yıllarında İzmir ve Suç Coğrafyası", İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2003.

Erkan Serçe, "İzmir'de Deniz Hamamlarından Plaja", İpek Kumaşa Yazılmış Bir Ömürdü Tarih: Prof. Dr. Serap Yılmaz'a Armağan, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No: 85, Aydın, 2021, 455-465.

Nail Morali, "Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları", İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2002.

Uluslararası Amerikan Koleji Araştırma Komitesi, "İzmir'deki Bazı Sosyal Koşullar Hakkında Bir Araştırma, İzmir 1921", Çev. Ay-

kan Candemir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2000.

www.facebook.com, "Küllerin-den Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=3453850264832728&set=gm.7287180117970569&id=orvani-ty=133446580010661&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerin-den Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=334578160877386&set=gm.3405220186166601&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerin-den Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, <https://www.facebook.com/>

photo/?fbid=1573421442680087&set=gm.1559935934028378&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerin-den Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=1364622610226639&set=gm.1351488908206416&locale=tr_TR
www.slideserve.com, "Eski İzmir'de Deniz Banyoları", 22.02.2024, <https://www.slideserve.com/nova/eski-zmir-de-deniz-banyolar>

Yasin Taşkın, "Nostaljinin Derinliklerinde Kaybolup Giden Mekânlar: İzmir'in Deniz Hamamları", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 35, Sayı 1, Güz:7 - 16, 2024, 7-16.

Güzelyalı deniz banyosunun genel görünümü. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerin Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

Karataş'ta yahlara ait hususi deniz banyoları. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerin Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

İncir Bayramı:

19. yüzyıl sonu, 20 yüzyıl başında Akdeniz ve Ege coğrafyasında İzmir Limanı ticaretle önemli rol oynamaktaydı. Coğrafi olarak stratejik konumda bulunan kent, Osmanlı Devleti toprakları içinde Avrupa'ya yakınlığı ile ticaretle ön plana çıkmaktaydı. Kentten deniz yoluyla ihraç edilen ürünler arasında ipek, hububat, üzüm, incir, zeytinyağı, tütün, pamuk bulunmaktaydı. Bu ürünler arasında incir, yazın yapılan hasattan sonra Aydın ve İzmir'in iç bölgelerinden yük hayvanları, demiryolu ve bazen denizyolu ile getirilmekteydi. Yerli ve yabancı çok sayıda insan bu ticaret üzerinden kazanç sağlamakta veya iş sahibi olmaktaydı. Sembolik olarak Aydın'da hasat edilen incirin her sene düzenli olarak İzmir'e ilk taşınması sürecine ise incir bayramı denilmekteydi. Araştırmalarda ulaşılan bilgilere göre bu bayramın 1880'lerden 1930 yılına kadar yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ağustos ayının ikinci haftası ile sonu arasında kutlanan bayram İzmir ve Aydın gibi ticaret kentlerinin dünya üzerindeki tanınırlığını artırmıştır. Fransız Le Petit Journal gazetesinin 19 Ağustos 1906 yılında yayınlanan 822 numaralı sayısında "İzmir'de İncir Bayramı" yazılı renkli illüstrasyon, bu bayramın Avrupa'da ne kadar dikkat çektiğini gösterir. Gazetenin bu sayısında köşe yazısı olarak bayramdan bahsedilmiştir. Gazetede yazıda; şölenin görkemli geçtiğinden, çarşı içinde gösteriler olduğundan, kentin her yerine yayılan pitoresk kostümler içindeki her türlü eğlenceye düşkün insanların toplandığından, limanda kalabalık toplulukların bulunduğundan, demiryolu iskelesi, yük hayvanları ve yılın hasadını dünyanın her yerine taşıyan trenleri neşelendiren insanlardan söz edilmektedir. Cumhuriyetin

ilanından sonraki yıllarda da coşkuyla kutlanan bayram, Cumhuriyetin ilk yıllarında bir kortej halinde gerçekleştiriliyordu. Bu bayram, bayraklarla, dallarla ve süslenmiş yemiş çuvallarıyla yüklü 70 – 80 kadar araba, deve kervanları ve bunların önünde de 400 incir işçisinin davul ve zurnaları eşliğinde kutlanmıştır. Kortej, incirlerin trenden indirildiği Alsancak Garı'ndan başlayıp, Kordonboyu'nu katettikten sonra Yemişçiler Çarşısı'nda son bulmaktaydı.

1926 yılında İzmir Ticaret Odası beklenmedik bir gelişmeden dolayı İncir Bayramı'nın kutlanmayacağını ilan eder. İşçi, tüccar ve halkın tepkisini alan bu karar sonucunda, herhangi bir düzenleme olmaksızın, vatandaş kutlamayı kendi imkânlarıyla yapar ve üç gün boyunca bayramı Yemişçiler Çarşısı'nda kutlar. 1928 yılında incir fiyatlarındaki önemli artış o yıl üreticinin yüzünü güldürmüş ve bayram bu vesileyle daha coşkulu kutlanmıştır. 1929 yılında yapılan kutlamada binlerce insan Alsancak istasyonunda ve incir alayının geçeceği Birinci Kordon'da toplanmıştır. Önceden hazırlanan çuvallarca incir arabalara yüklenir, ardından defneler ve bayraklar ile süslenen kortej 18:30'da yürüyüşe başlar. Korteje kentin ileri gelen yöneticileri katılır ve konuşmalar yapar. Kortej yürüyüşü Yemişçiler Çarşısı'nda yapılan şenlikler ile son bulur. 1927 ile 1930 yılları arasında İncir bayramının tüccarlar tarafından kentin resmi kurumlarının desteğini alarak kutladıkları hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1930 yılından sonra kutlanmayan ve zamanla halkın hafızasından silinen bu bayram, günümüzde yalnızca araştırmacılar ve ilgililer tarafından bilinmektedir.

Kaynakça

Hasan Hüseyin Genç, "1929 İzmir'in Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Özgür Gülbudak, "A Turkish tradition published in Le Petit Journal: Fig feast in İzmir", Art Vision, 28(49), 2022, 138-144.

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=10158086035668586&set=gm.2825325287489430&locale=tr_TR.

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, <https://www.facebook.com/photo?fbid=2344278989173023&>

set=gm.2531132460242049&locale=tr_TR www.levantineheritage.com, 26.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/figs.htm>.

Yaşar Ürük, "İncir Bayramı", https://kent-yasam.com.tr/haber_detay.php?id=101911, 2020.

İzmir'deki İncir Bayramı (Le Petit Journal, 1906). (Kaynak: Gülbudak 2022).

Balcıade'lerin İncir Firmasına ait reklam kartları, ihraç edilen tahta incir kutularına konulurdu. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024; www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

İzmir'den incir işleme tesisi. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

Üzerinde İncir işçileri yazan kartpostalda, en iyi incir yarışması düzenleniyor ve derece alan incirler sergileniyor. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

Şerif Remzi Reyent'in ünlü incir işletmesi. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024)

1947 yılı İzmir Enternasyonal İzmir Fuarı Afişi. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

İzmir Enternasyonal Fuarı:

İşgal, yıkım ve yangını yaşayan İzmir, Kurtuluş Savaşı'nın sembolü olmuş bir kenttir. 17 Şubat 1923 ile 4 Mart 1923 tarihleri arasında gerçekleşen İktisat Kongresi için de bu sembolik kentin seçimi tesadüf olmamıştır. Vali Kazım Dirik görevdeyken kenti iktisadi açıdan kalkındırmanın yollarını aramıştır. İzmir Ticaret Odası'nın teklifi ve İzmirli sanayi ve ticaret çevresinin de katkılarıyla 9 Eylül sergisinin İzmir'in kurtuluş günü kutlamaları dahilinde açılmasına karar verilmiştir. Kongre öncesinde 21 Ocak 1923 tarihinde, kongre organizasyonu içinde sergi düzenlenmesi kararlaştırılmış ve özellikle sergide ülkedeki tarım ve sanayi ürünlerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Böylece sergi ile yerli mallara olan ilginin artması, öncelikli olarak serginin kurulacağı kentin, sonrasında ülke ekonomisinin canlanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda düzenlenen "Numune Meşheri"; İzmir Fuarı'nın ilk adımı olmuştur. Sergi kapsamında Isparta, Kula, Gördes, Uşak kilim ve halıları; yağ ürünleri, sabun, makarna ve un yiyecekleri; Ferit müstahzarları, kolonya, helvalar, ihraçlık pamuk, kumaş, incir ve üzüm dolu kutular; ayakkabı, çeşitli balık ve balık yumurtası konserveleri; mobilya, deri ürünleri, tarım araçları, kiremit, tuğla, maden örnekleri, tütün, sigara, şarap, kereste ve saraciye çeşitleri; giyim ve ayakkabı malzemeleri gibi onlarca farklı ürün sergilenmiştir. Vali Kazım Dirik'in kararıyla, ilk açılan İzmir 9 Eylül Sergisi, 4-11 Eylül 1927 tarihinde yapılmıştır. Serginin büyük bölümünün deniz kıyısında, kalan kısmının ise köprüden geçilerek ulaşılabilen Mithatpaşa Sanatlar Mektebi (Günümüzde Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi) içerisinde düzenlenmesinde ortak karar alınmıştır. Sergi, 1928 yılında 155 yabancı şirketin katılımıyla ilk defa uluslararası çapta yapılmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve sonrasında oluşan maddi sıkıntılar sonucu bir süre ara verilen sergiler, 1933 yılında ise tekrar gündeme gelmiştir. 1933 yılında ise artık panayırın alanının yetersiz kaldığı düşüncesiyle; daha büyük bir alanda, kapsamlı bir fuarın düzenlenmesine karar verilmiştir. Fakat bu projenin gerçekleşmesi için daha üç sene vardır. 1933 yılında sergi büyütülerek panayır haline getirilmiş ve Cumhuriyet Meydanı arkasındaki yangın alanının düzenlenmesi ve temizlenmesi ile oluşturulan alanda 1. Dokuz Eylül Panayırı olarak gerçekleştirilmiştir. Alan; görkemli giriş kapısı, renkli dekorlu binalar, eğlence yerleri, gazinosu ile panayır alanı olarak kentin en

özel noktalarından biri haline gelmiştir. Fuar pavyonlarının arasında bulunan yollar Foça ve Karaburun'dan getirilen ünlü yassı çakıl taşları ile kaplanmıştır. Panayır alanının planı ve içerisinde yer alan gazino, fiskiyeli havuz, 15 adet pavyon, polis ve itfaiye binaları dönemin İmar ve Yapı İşleri Şefi Mimar Mesut Özok'a ait eserlerdir. Ekonomik sıkıntıya rağmen, 23 yabancı, 130 yerli şirketin yanı sıra 20 Sanayi ve Ticaret Odası'nın da katıldığı panayır 21 gün sürmüştür. 1934 yılında düzenlenen 2. Dokuz Eylül Panayırı'na ise yabancı ülkelerden İngiltere, Irak ve Sovyetler Birliği olmak üzere 30 yabancı ve 166 yerli firma katılmış ve panayır 20 gün açık kalmıştır. Bu alanda düzenlenen son panayır olan 1935 yılındaki, 3. Dokuz Eylül Panayırı'nda organizasyon alanı geliştirilmiştir. Buna göre geçmişte özel olarak sağlanan yassı taşlar ile kaplanan saha içi yollara asfalt uygulanmış, panayır alanının özel bölümlerinden olan havuzların etrafına peyzaj müdahalelerinin yapılması kararı alınmıştır. Panayıra 38 yabancı, 208 yerli firma katılmıştır.

Yangın alanı içinde Kültürpark yapma düşüncesi doğmadan önce, Rene Danger planında 60.000 metrekarelik alanın park olarak yapılması planlanıyordu. Eski belediye başkanı Suad Yurtkoru bir spor kafesi ile beraber gittiği Moskova'da büyük bir parktan etkilenerek buna benzer bir uygulamanın daha büyüğünün İzmir'de yapılması için dönem belediye başkanı Behçet Uz'a düşüncesini paylaşır. Uz'un olumlu karşıladığı bu fikir kendisi tarafından belediye meclisine sunulur. Teklif, şehir meclisi tarafından da kabul gördükten sonra parkın daha önce kararlaştırılan 60.000 metrekarelik alanı yerine 360.000 metrekare

1936 Yılı İzmir Enternasyonal Fuarı temel atma töreni. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

büyükölge çıkarılması kararlaştırılmıştır. Suad Yurtkoru'nun teklifi dışında, Behçet Uz'u şehre Kültürpark inşa etme konusunda tetikleyen durum ise, 1935 yılının başında Behçet Uz'un, Fransa, İsveç, Norveç, Sovyet Rusya ve Almanya gibi devletleri ziyaret ettiği esnada buralarda gördüğü büyük parklardan etkilenip, İzmir'e Kültürpark yapılması gerektiği hakkında kararlar geliştirmiş olmasındır. Eski alanına artık sığmayan 9 Eylül Panayırının, daha kapsamlı ve uluslararası bir getirilerek Fuar haline dönüştürülmesi için, yeni inşa edilecek Kültürpark alanı içerisinde kurulması kararı alınmıştır.

Kültürpark'ın içinde; dört büyük kapı ve bu kapıların önünde meydanlar, ağaçlandırma, eşya muhafaza yerleri, park idare binası, bisiklet, motosiklet ve otomobil park yerleri, yiyecek içecek büfeleri, telefon ve posta köşkleri, elektrik santrali, tuvaletler, yangın söndürme merkezi, polis ve belediye noktaları, yol kenarlarında oturacak yerler, lokanta ve kahvehanelerin bulunması planlanmıştır. Bunun dışında meydanlar, şehir stadyumu, amfiteyatro, sirk yeri, açık yüzme havuzu, çocuk sinema ve tiyatrosu, çocuk eğlence yerleri, tenis bahçesi, paraşüt kulesi ile atlama kulesi, Atatürk köşkü, kültür müzesi, İzmir sivil müzesi, jeolojik, astronomik, antropolojik müze, İzmir şehrinde yetişen ürünlerin ve sanayi mamullerinin kalıcı sergisinin yapılacağı pavyonlar ve alanlar diğer uygulanacak projeler arasında bulunmaktaydı. 1935 yılının sonlarında Kültürpark projesinin çalışmalarına başlanmış ve 1 Eylül 1936 yılında İzmir Enternasyonal Fuarı, Kültürpark

içerisinde 93'ü yabancı toplam 514 firma ile kapılarını açmıştır. 1940 yılına kadar katılımcı sayısı giderek artan fuara, 1940 yılında II. Dünya Savaşı sebebiyle katılımın az olmasından kaynaklı olarak fuar o seneyi zararlı kapatmıştır. 1941 yılında savaşa rağmen hazırlıkları eksiksiz gerçekleşen fuar organizasyonu, 1942'de savaş sebebiyle sadece kültür ve eğlence etkinlikleri ile gerçekleştirilmiştir. 1944, 1945, 1946 fuarları savaş sebebiyle ulusal düzeyde yapılmıştır. 1947'de İzmir Fuarı, Uluslararası Fuarçılık Endüstrisi Birliği'ne üye olmuştur.

1950'lerde Fuar gazinoları Türkiye eğlence hayatının önemli bir yerinde konumlanmış ve sanatçılar için önemli bir referans olarak görülmüştür. Fuar'ın süresi zamanla kısaltılmış, 1979'da 30 gün, 1986'da 20 güne indirilmiştir. Günümüzde artan fuarcılık potansiyelini karşılayabilmek ve dünya fuarcılığına yakışır standartlarda bir platform yaratmak ve sektörel etkileşimi en üst seviyeye çıkarmak amacıyla 2015'ten itibaren ihtisas fuarları Gazimir'de inşa edilen "Fuarizmir" alanında organize edilmeye başlanmıştır. Gelenekselleşen İzmir Enternasyonal Fuarı ise Kültürpark alanında düzenlenmeye devam edilmektedir.

İzmir, fuar sayesinde ülkenin yüzü dışa dönük ve yenilikleri ilk alan modern bir kent olmuştur. Fuar ekonomik etkinliğiyle ve kentte yarattığı hareketlilik sayesinde kurulduğu yıldan günümüze kadar ülkenin tanıtılmasında önemli bir yatırım aracı olmuştur.

Kaynakça

Esra Polat, "Uluslararası İzmir Fuarının Kuruluşu ve İlk Sergileri", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008.

Gökhan Karpat, "İzmir Kültürpark ve Fuar Alanının Tarihsel Gelişim Sürecinin Araştırılması ve Geleceğe Yönelik Tasarım Programının Oluşturulması", Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentleşme Tasarım Bölümü, Şehir ve Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.

Tuncay Karaçorlu, "Bir Kültürel ve Doğal

Miras, Bir Kentin Kolektif Emeği. Kültürpark", Planlama 95 / 1-2, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, 1995, 32-36.

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=1997966740225553&set=gm.1987086141313353&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2469039739784915&>

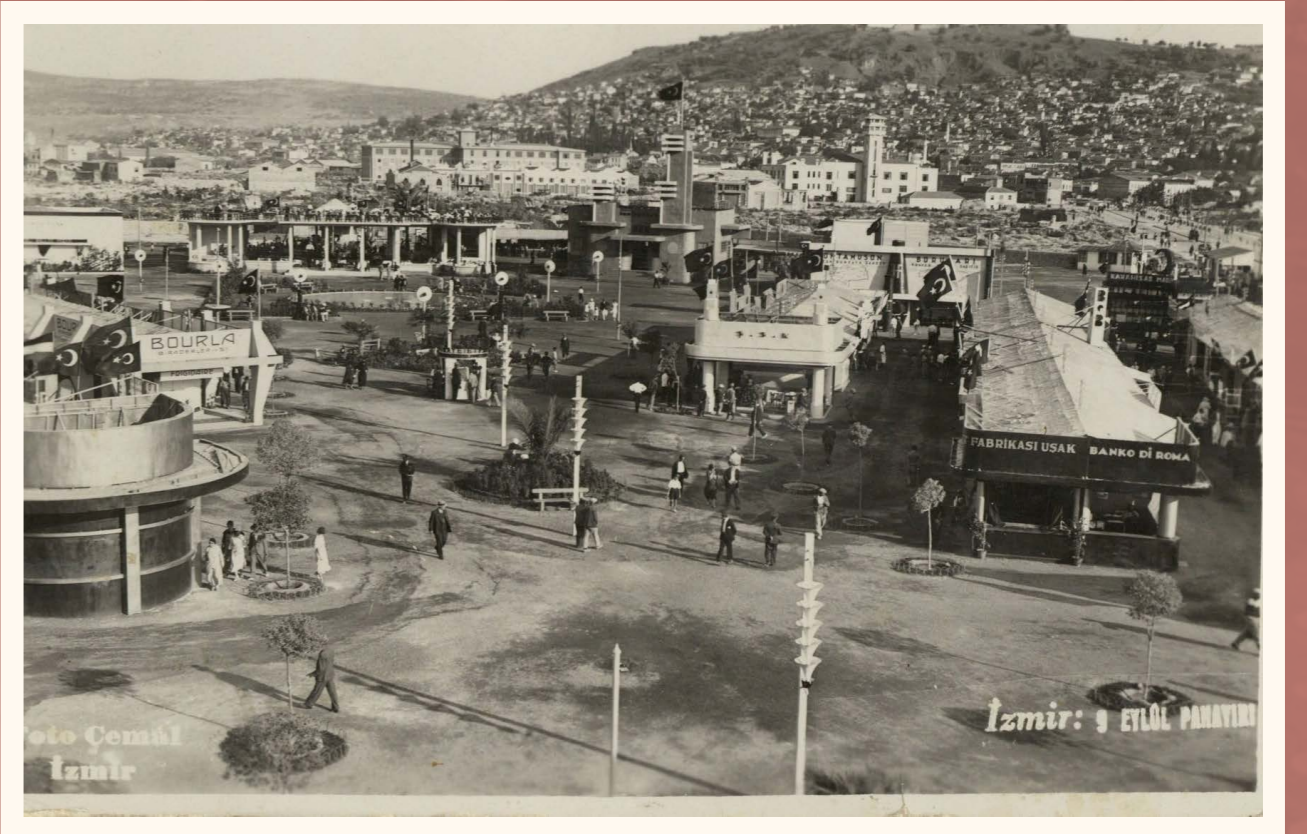
set=gm.2458519287503367&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=2843246842559743&set=gm.4489147071107235&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=2330784876943736&set=gm.2320765654612065&locale=tr_TR

Ara Güler'in gözünden 1967 İzmir Enternasyonal Fuarı. Basmane, Dokuz Eylül Kapısı. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

1932 Yılı 9 Eylül panayırına genel bakış. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

Izmir Sesli Şiir Sergisi:

Nahit Ulvi Akgün 29 Eylül 1918 tarihinde Muğla'nın Milas ilçesinde dünyaya gelmiştir. Yanya'dan Bodrum'a göçen ailesi daha sonra Milas'a yerleşmiştir. Milas'ta ilkököl dönemini geçiren yazar, daha çocukluğunda doğayla iç içe bir yaşantı sürmeye başlamıştır. Aile bireyleri ile çıktıkları kır gezilerinde doğada incelemeler, araştırmalarda bulunarak, çevreyi ve nesnelere tanıyıp kavramaya çalışır. Çocukluğunda doğaya karşı olan ilgisi ve merakı, şairin daha ileriki yaşamını etkileyecek ve bu durum daha sonra eserlerine yansıtacaktır.

Nahit Ulvi, şiir konusundaki ilk duygu birikimini ve edebiyat dünyasına girişini Milas'ta yapar. Bu durum daha sonra çocukluk yıllarını yaşadığı Milas'ı anlattığı şiirlerinde gözlemlenmektedir. Ortaokul yıllarında Nahit Ulvi, ailesi ile beraber İzmir'e taşınır. 1933 yılında şair, Birinci Erkek Lisesi'nin ortaokul bölümüne kaydolur. Ortaokul üçüncü sınıfta, şiir yazma konusunda bilinçlenmeye başlayan Nahit Ulvi, hikaye yazma denemelerine girişmiş ve "Margarit" isimli ilk hikayesini yazmıştır. Lise döneminde İkinci Erkek Lisesi olarak adlandırılan günümüzdeki Namık Kemal Lisesi'ne devam eden şair, 1937 yılında iki arkadaşıyla beraber ortak bir şiir kitabı bastırır. 1941 yılında İkinci Erkek Lisesi'nden mezun olan Nahit Ulvi Akgün, 1942 yılında İstanbul Üniversitesi'nin felsefe bölümünde okumaya başlar. 1942, 1943 ve 1944 yılları şiir yazma konusunda aktif olduğu dönemlerdir ve Kovan, Bağ, Değirmen gibi dergilere birçok şiirini yayınlanması için vermiştir. Bu dönemde, edebiyat çevrelerince yavaş yavaş isminden söz edilir.

İstanbul'da edebiyat toplantılarına katılmaya başlayan Akgün, değişik kesimlerden sanatçılarla görüşmeye başlar. Sait Faik Abasıyanık, Yaşar Nabi Nayır, Ziya Osman Saba yakın arkadaşları arasında olmaya başlar. 1942 ile 1948 yılları arasındaki süreçte edebiyatçı toplulukları içinde kendine en yakın bulunduğu Salah Bırsel, Naim Tiralı, Fahir Onger, Sabahattin Kudret Aksal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Celal Sılay, Lütfü Özkök vardır. En yakın arkadaşı ise Oktay Akbal'dır. 1947 ve 1948 yıllarında şiirleri Varlık, Fikirler, Kovan, Kaynak gibi dergilerde yayınlanmıştır. Ayrıca bu dönemde edebiyat ve sanat meraklısı gençlerin toplandığı Genç Yazarlar Birliği'nin de kurucuları arasında bulunmuştur. 1966 yılında yayımlanan Evren Türküsü şiir kitabıyla 1967 yılında yaşamı boyunca gurur

duyacağı Türk Dil Kurumu şiir ödülünü kazanmıştır. 1949 yılından, emekli olduğu 1978 yılına kadarki öğretmenlik yaptığı süre boyunca birçok öğrenci yetişmiştir. Öğrencileri arasında Bora Ayanoğlu, Işıl Saygın, Işık Aksoy, Bilge Umar, Ozan Talu, Coşan Talu, Doğan Talu kardeşler, Önder Alkım, Ufuk Tuğcu, Erşan Özgür, Taner Köşeler, Önder Otçu, Aydın Çetinbostan ve Coşkun Tuntaş gibi isimler bulunur. 1967 yılından başlayıp 1983 yılına kadar geçen süreçte şiirleri düzenli bir biçimde Türk Dili'nde, 1986 yılından 1996 yılına kadarki süreçte ise şiirleri Adam Sanat'ta yayınlanmıştır. 1989'da Salihli Şiir İkindileri Dionysos Şiir Ödülü, 1991 yılında Yunus Emre Anadolu Şükran Belgesi, 1994 yılında Edebiyatçılar Onur Ödülüne layık görüldü. Toplam 12 adet şiir kitabı bulunan şairin, 13. kitabı olan "Birisi", tüm şiirlerinin toplandığı ve 1996 yılında hayata gözlerini yumduktan sonra yayınlanan eseridir.

Yazarın 1953 yılında Türkiye'de ilk kez "Sesli, Sözlü, Şarkılı Şiir Sergisi" açtığı bilinmektedir. Gazeteci Yazar Besim Akımsar'a göre, böyle bir şiir sergisi yeryüzünde ilk defa Nahit Ulvi Akgün tarafından açılmıştır. Şair, sergiye gelen her ziyaretçiye o zamanın parasıyla beş kuruşluk birer çikolata ikram ederdi. Şekercinin çıkardığı fatura onun bir aylık maaşına eşitti fakat bu sonuçtan şair memnundu. Sesli, Sözlü, Şarkılı Şiir Sergisi Konak'ta Halim Alanyalı Pasajı'nda Kemal Mete'nin atölyesinde, o zamanki Ege Ajansı Salonu'nda açılmıştı. Teşhir edilecek şiirler Ressam Rıza Hiti'nin kaligrafisiyle büyük kartonlara yazılmıştı. Şair amplifikatör aracılığıyla canlı olarak eserlerini okurdu. Şiirler arasında güzel sesli genç bir kız ise şarkılar söylerdi. Nahit Ulvi, şiirin resme, fotoğrafa ihtiyacının olmadığını temel unsurunun ise ses olduğunu belirtmiş ve bu fikre dayanarak sergiyi açmıştı. Sergiyi şehrin ileri gelenleri merakla takip etmiş ve müteşebbis edebiyat hocası, şairi tebrik etmişti. Şiir sergisini gezerek etkilenmiş olan bir matbaacı ise şaire hayranlığını bir mektupta iletir ve kendisine ağırlığınca kağıt vermek ister. Haberi dikkat çekici bulan İstanbul gazetelerine aktaran Ankara Ajansı, sergiyi açan şaire bir matbaacının 87 kilogram kağıt hediye edeceğini duyurur. Şair rakamın yanlış verilmesinden dolayı habere kızmıştır. Halbuki yazar 78 kilodur ve nitekim aldığı kağıtta 78 kilogram birinci hamur kağıt olmuştu. Bu kağıtlar ile dördüncü şiir kitabını

Karşıyaka Halk Eğitim Merkezi 1966 yılı İzmir Liseleri Arası Şiir Yazma Yarışması ödül töreninden sonra çekilen fotoğrafta, kentlinin ünlü şair, yazar ve entelektüellerinin arasında ayakta duran soldan üçüncü kişi Nahit Ulvi Akgün'dür. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

Şair Nahit Ulvi Akgün, Atatürk Lisesi'nde öğrencileriyle. (Kaynak: www.facebook.com, "Nahit Ulvi Akgün", 27.02.2024).

yayınlayacaktı. Halim Alanyalı Pasajı'nda yapılan sergi, 10 gün boyunca sesli olarak günde bir seans olarak devam edecekti.

Şair, ilk şiirlerinde Garip Hareketine bağlı kalmıştı. İkinci Yeni şairlerine yaşça yakın bulunan şair, mizacı, şiir anlayışı ve şiirleri açısından İkinci Yeni hareketinden Garipçilere yakın olmuştu. Şair, yaşadığı anlara ait izlenimlerini veya haz duygusunu anlatırken çevresiyle adeta kaynaşmıştı. Kendisi ve çevresi birbirinden ayrılmaz varlıklar haline gelirdi. Şairin bütün şiirlerini toplayan son kitabı olan ve biraz da kendisine gönderme yapan "Birisi" sözü onun bu durumunu özet halde ifade eden bir eserdir. Nahit Ulvi Akgün'ün yaşamı boyunca yazdığı birçok lirik şiirinde görülen, hayatı çok iyi gözlemlemesi ve başarısını da buna borçlu olmasıdır. Seçtiği konularda değişiklik olsa da üslubunu değiştirmemiştir. Şiirlerinde aşık olduğu eşi Melahat Hanım, doğduğu

yer Milas, yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği İzmir, öğrencilik anıları, ileriki yaşlarında gezip gördüğü yabancı kentler önemli yer tutmuştu. Onun görüşüne göre şiir, şairi tarafından halka okunmalı ve sevdirmeliydi. Günümüz şiirleri çok yönlü fakat yönlerin birleştiği noktası toplumsal olmalıydı. Ona göre yazar, toplumdan alınan sevinç, keder, ve acıyı kendi potasında eriterek rengini verebilirdi ve bu toplumsal olmalıydı. İşte Nahit Ulvi Akgün bu görüşler ve bakış açısıyla 1953 yılında Türkiye'de ilk sesli şiir sergisini açan bir yazar olarak tarihe geçmiş, Türkiye'nin ve İzmir'in önemli şairlerinden biri olmuştur. İzmir'de sadece bir defa yapılan bu edebi etkinlik, kent içinde tekrar gündeme gelmemiştir. 19 Mart 2021 tarihinde Pendik Belediyesi'nin Atilla İlhan'ın eserlerinin Türkiye'de ilk defa yapılacak olan Sesli Şiir Sergisinde sergileneceğini ortaya atması, belediye'deki sorumluların bu konu hakkında araştırma yapmadıklarını göstermektedir.

İzmir'in Kahvehaneleri ve Palavra Kulübü:

16. yüzyıl başlarında kahvenin Yemen topraklarından İstanbul'a gelmesiyle, yüzyılın ortasına doğru Osmanlı Devleti toprakları içinde kahvehaneler ve bununla beraber oluşan kahve kültürü yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kültürün İzmir kentine yansımaları ise yüzyılın sonuna doğru olmuştur. 16. yüzyıl sonunda İzmir'deki gezginlerin anlatıları kahve tüketiminin kent içinde oldukça yaygın olduğunu gösterir. 19. yüzyıla kadar İzmir içindeki kahvehane kültürü hakkındaki bilgi daha zayıfken, 19. yüzyıl ve sonrasındaki kaynaklarda bu kültüre ait bilgiye daha kapsamlı biçimde ulaşılmaktadır. Gezginler anlatılarında her milletin kendisine ait kahvehanesinin olduğunu, ayrıca tütüncüler, deveçiler, hamallar gibi meslek gruplarına ait kahvehanelerin olduğunu söylemektedir. Bu kahvehanelerin konumları, kent içinde, çoğu liman çevresinde, Kervan Köprüsü gibi kente giriş noktalarında, Kemeraltı çarşısında bulunmaktaydı. Kemeraltı'ndaki kahvehaneler Osmanlı çarşılarındaki karakteristik kahvehanelere benzer özellikler göstermekteydi. Genelde geniş olmayan, dar pencereci, alçak masalı, ahşap iskemleli olan bu kahvehanelerde nargile, çubuk içilirdi. Bazılarında içki de bulunmaktaydı. Oynanan oyunlar arasında tavla, domino ve tombala vardı. Kahve dışında kahvehanelerde tüketilen bir içecek olarak çayın Osmanlı topraklarına gelmesi ise 93 Harbi'nden (1877-1878) sonra başlamıştır. Özellikle İranlılar, Balkanlar'dan ve Rusya'dan gelen göçmenler çay kullanımını yaygınlaştırmışlardır. Çay tüketiminin kahvehanelerde yaygınlaşması ise cumhuriyet dönemine kadar uzanmaktadır. 1920'lerin sonundan itibaren kahvehanelerde, çay ve kahve dışında, ıhlamur, pekmez şerbeti, fındık, üzüm ve elma kurusu gibi yiyecek ve içecekler de bulunmaktaydı. 1950'li yıllarda İzmir'deki kahvehanelerde oynanan oyunların çeşitliliğinin arttığı gözlemlenir. Bunlar arasında tavla, iskambil, altmışaltı, briç, bezik, domino, dama, bilardo, meşe ve çok az kahvede satranç oynanırdı. 1970'lerden itibaren ise bu oyunların arasına okey de girmiştir. Kahvehanelerde oyunlar dışında çeşitli eğlenceler de yapılırdı. Bunlar içinde akrobat gösterileri, balolar, ramazan aylarında Karagöz Hacivat gösterisi, ortaoyunları, pandomima, meddahlık, çalgılı oyunlar bulunmaktadır. Özellikle ramazanda Türk mahallelerinde yoğun biçimde gözlemlenen bu eğlenceler kışın odun sobasının bulunduğu kahvehanelerin içinde, yazın ise dışarıda

İzmir, 1905 yılı bir kıraathane önü. Fotoğrafi çeken; Herry W. Schaefer. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

sokağa doğru atılan sandalyelerde oturan insanların çevresinde yapılırdı. Bunlar dışında ramazan yaza veya bahara denk geldiyse, açık hava eğlenceleri yapılırdı. Kahvehanelerin bazılarında üst katlarında kadınlar, alt katlarında erkekler eğlenirdi. Kahvehanelere kadınlara ve erkeklere ayrı fasıl heyetleri gelirdi. Bu fasıl heyetleri genelde İzmir Radyosu'ndan olurdu. Fasıldan sonra oyun havaları çalınır ve zenne adı verilen bir erkek, kıvrak oyun havaları oynardı. Kahvehanelerde giderek kaybolan bu kültür, günümüzde artık tamamen yok olmuştur.

Kahvehanelerin okuryazar ve aydınlara hitap eden tipleri de vardı. Bu tip kahvehanelere "kıraathane" adı verilmektedir. Günümüzde de kullanılan kıraathane kelimesinin kökeni olan "kıraat", okumak anlamına gelmektedir. Okuma salonu veya okuma evi anlamına gelen kıraathaneler, Osmanlı döneminde halkın bir araya gelerek, gündelik olaylardan haberdar olduğu, ülkenin siyasi ve kültürel ortamına dair konuşmalar yaptığı, sanattan bilime kadar çeşitli konularda bilgi alışverişi yapılıp sosyalleştiği mekanlardı. Bu tür kahvehaneleri Sait Faik'in, 1948 yılında yayınladığı yazısında dile getirdiği gibi; dekansız, doçentsiz, bütçesiz, fakültesiz ve yüzde yüz bağımsız üniversiteler olarak tanımlanması doğru bir tespit olacaktır. İzmir kenti incelendiğinde; çeşitli sosyal ve kültürel kaynaklardan beslenen bir kent olduğu ve bu çeşitliliğin oluşturduğu ortam sayesinde kültür ve edebiyat alanında önemli girişimlerde bulunulduğu görülmüştür. İzmir edebi hayat açısından İstanbul'u takip etse de kentin özgürlükçü olması fikir ve kültür hayatında bazı önemli gelişmelere ortam hazırlamıştır. Bunun iyi bir örneği olarak 2. Abdülhamid döneminde uygulanan sansürün dışında kalan

Kaynakça

Ayvaz Markoç, "Nahit Ulvi Akgün'ün Hayatı ve Şiiri Üzerine Bir İnceleme", T. C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyat Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir, 2006.

Nurgül Gürsoy, "Nahit Ulvi Akgün'ün Şiirlerinde Otobiyografik İzler", Hars Akademi,

Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi, Yıl 1, Sayı 1, 2018, 95-106.

Ö. Faruk Huyugüzel, "İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar", İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2004. [www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024. https://www.facebook.com/](http://www.facebook.com, 'Küllerinden Doğan Şehir İzmir', 27.02.2024. https://www.facebook.com/)

photo/?fbid=2199151030236818&-set=gm.5114846495203953&id=ovani-ty=133446580010661

www.facebook.com, "Nahit Ulvi Akgün", 27.02.2024, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=399473845652109&set=pb:100067684897955.-2207520000&type=3>

1905 yılına ait fotoğrafta karşıda Hükümet Konağı, sol tarafta Askeri Kırathane görünmektedir. Bu kırathanenin üstü ise Askeri Otel'dir. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

İzmir gazete ve dergilerinde bazı İstanbullu, Selanikli yazarların ve gazetecilerin yazılarını ve eserlerini yayınlatabildikleri görülür. 19. yüzyıl sonlarında kent içindeki kırathane varlığına kanıt olabilecek bazı bilgileri kente gelen yabancı gezginlerden almaktayız. Özellikle Türk kahvehanelerinde yapılan gözlemler arasında kitap ve gazetelere gömülmüş insanların varlığı, bilimsel ve sanatsal sohbetlerin ve bu konular hakkında tartışmaların yapılması bulunur. 1900 yılının başlarında İzmir'in aydın insanların toplandığı kahvehaneler arasında; Hükümet Konağı yanındaki Askeri Otel'in (daha sonra Ankara Palas Otel) altında Askeri Kırathane, Ekmekçi başı Hanı'nda bulunan Ekmekçi başı Kırathanesi, Tilkilik'te bulunan Giritli Hasan Efendi ile Ali Ağa'nın Kırathaneleri ön planda olanlardı. Askeri Kırathane bunlar içinde ilk akla gelenlerdir. Kırathanenin müdavimleri arasında Bıçakçızade Hakkı Bey, Baha Tevfik, Şahabettin Süleyman, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamit Suphi, Bezmi Nusret Kaygusuz gibi yazarlar bulunmaktaydı. Daha önceki yıllarda yine bu kırathaneye uğrayanlar arasında Tokadizade Şekip, Tevfik Nevzat, Uşakizade Süleyman Tevfik, Doktor Taşçıoğlu Ethem gibi kentin ileri gelenlerinin olduğu bilinmektedir. Askeri Otel, 1930'larda Ankara Palas Otel'i'ne dönüştükten sonra en alt katında bulunan aynı isimli pastane, aydınların yeni uğrak yeri haline gelmiştir. Kırathane işlevi gören bu pastaneye İzmir'in aydın insanları toplanmaya başlamıştır. Bu ünlü düşün ve sanat insanları arasında: Kemal Bilbaşar, Cahit Tanyol, Besim Akımsar, Orhan Rahmi Gökçe, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Şükran Yurdakul, Ahmet Angın, Atilla İlhan, Tanık Dursun K., Cengiz Tuncer, Ali Gevgilili, Ziya Metin, Özdemir Hazar, Doğan Özgüden, Nevzat Kızılcan, Bilge Umar, Ünal Tekinalp bulunur. Ekmekçi başı Kırathanesi ise Mevlevi ve Bektaşî tarikatının ileri gelenlerinin toplandığı bir mekândı.

Mevlevi Şeyhi Nurettin Efendi, Müstecabzade İsmet, Hafız İsmail, Tokadizade Şekip ve Hüseyin Avni Ozan gibi kişiler bu kahvehanenin müdavimleriydiler. Tilkilik kırathanelerinde ise genelde medreseliler toplanırdı. Evliyazade, Akosmanzade, Uşakizade, Alemdarzade, İplikçizade gibi köklü İzmirli ailelerin oturduğu semt olan Tilkilik civarındaki kırathanelerde geniş toplulukların bulunduğu dile getirilmektedir. Bu kırathaneler dışında Kemeraltı'nda Şükran Otel'i'nin olduğu yerde aynı isimle kahvehaneye öğretmenler ve aydın görüşlü memurlar uğrardı. Bu kahvehane Salah Birsal'in deyişiyle bir devlet görevlileri kahvesiydi. Edebiyatçıların uğrak yeri olan bir başka kırathane ise Meserret kahvesiydi. Kemeraltı Şifa Eczanesi'ne yakın Hacı Ali Paşa Kahvesi ve Ragıp Paşa Kırathanesi de şehrin entelektüel takımının buluşma yeriydi. Darülbeydi oyuncuları İzmir'e geldiklerinde Ragıp Paşa Hanı'nda (otelinde) konaklamakta ve altındaki kırathanede vakit geçirmekteydiler. Burada oturup sohbet eden tiyatrocular arasında Vasfi Rıza Zobu, Bedi Muvahhit ve Muammer Karaca bulunmaktadır.

Ragıp Paşa Kırathanesi'nin diğer önemli işlevi ise bu kırathanede bir araya gelen aydınların oluşturduğu kulüptür. Topluluk, ülkede ve kentte olan biten meseleleri mizahi açıdan yorumlaması ve sivri dilli ve hicivli sohbetler yapmasından dolayı Palavra Kulübü olarak adlandırılmıştır. Kulüp, kırathanenin içinden geçilerek ulaşılan küçük bir avlunun köşesinde bulunan bir odadan oluşmaktaydı. 1930'lu yıllarda kurulan bu kulüp 1955 yılına kadar bu etkinliğini sürdürmüştür. Bir süre bu kulüp içinde bulunan yazar Nail Morali, kulübün kurucusunun Resne Kadısı olduğu bilgisini verir. Nail Morali bu kulübü hoşsohbeti, alay ve hicvi meslek ve

1950'li yıllara ait bu fotoğrafta, sağ tarafta cumbası görünen, içinde Palavra Kulübü'nün kurulduğu Ragıp Paşa Hanı görünmektedir. (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

Palavra Kulübü'nün 27 Mart 1945 tarihindeki toplantısı. Soldan sağa; Tüccar Ferit, Anadolu Gazetesi Baş Muharriri Haydar Rüştü Öktem, Öğretmen Hilmi, Röntgen Mütahhassısı Dr. Şükrü Nuri, Göz Hekimi Mithat, Müsteşar Fuat, Diş Hekimi Tahsin, Müfettiş Recai, Kulüp Reisi Ressam Kadri, Eczacı Kemal Kamil Aktaş, Avukat ve Şair Nahit Hilmi Özeren, Avukat Refik İnce, İzmir Belediye Başkanı Reşat Leblebicioğlu, Zeytinçilik Bölgesi Reisi Nazım, Kambyo Müdürü Şükrü, Anadolu Gazetesinden İbrahim Bey. Yerde oturanlar; Kulüp Kıracısı Otelci Basri, Polis Müdürü İsmail Bey. (Kaynak: Karayaman 2007).

ustalık haline getiren insanların, şakayla karışık bakış açılarını kuşaktan kuşağa devrettikleri yer olarak tanımlar. 1940'larda İzmirli ressamlardan Kadri Bey bu kulübün başkanlığını yapmıştır. Aydın insanlar, bankacılar ve iş kesiminden insanların bulunduğu kulübün, Emlak ve Eytam Bankası İzmir şube müdürü Kemal Türkömer, Talat Muşkara, Süleyman Ferit Eczacıbaşı,

Nuri Fettah, kulübe başkanlık yapmış olan Kemal Kamil Aktaş, toplantıların daimi katılımcılarıydı. Kentin ileri gelen fikir, bilim ve sanat insanlarını toplayan kulüp, kentte var olduğu 20 küsur yıl boyunca, yaşayanların yurttaşlık bilincini geliştirme, demokratik ve uygar toplum yapısına ulaşma konusunda katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

Fatma Bulut, "I. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir'de Eğlence Kültürü ve Toplumsal Yaşama Etkileri", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Hülya Gölgesiz Gedikler ve Saadet Tekin, "Osmanlı'dan Günümüze İzmir'in Kahvehane Kültüründen Kesitler", Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, 2019, 55-82.

Mehmet Karayaman, "Eczacı Kemal Kamil Aktaş ve Hilal Eczanesi", Ege Üniversitesi

Matbaası, İzmir, 2007.

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=6888654874490024&set=gm.699344300734283&id=133446580010661&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=2592048160817405&set=gm.2583194805035814&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/photo/?fbid=6888654874490024&set=gm.699344300734283&id=133446580010661&locale=tr_TR

İZMİR'İN
SPOR ETKİNLİKLERİ

Bornova Golf Kulübü'nde parti. Soldan sağa: Bilinmiyor, Phyllis Charnaud, Mary Patterson, Lillian Hornstein (arkada, elbisesinde yıldızlar olan), Bilinmiyor, Sheila Whittall, Grace La Fontaine, Betty Charnaud (şapkalı), Beyefendi bilinmiyor. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 27.02.2024).

Bornova Golf Kulübü:

Golfün ilk çıkış yeri olduğu düşünülen Çin'de oynanan "chuiwan" (topa vurmak) oyununun 14. yüzyılın ortalarından itibaren varlığı bilinmektedir. Uzmanlar ve araştırmacılar tarafından bu oyunun Tang hanedanlığında oynanan oyunlar ile yakından bağlantılı olduğu düşünülür. O dönemlerde oynanan oyunlar arasında ayakla tekme atılarak oynanan "caju" ve at sırtında sopayla yerdeki topa vurularak oynanan "polo" oyunu bulunmaktadır. Bu oyunların dışında yürüyerek dolaşırken sopayla yerdeki topa vurulan "badaqiu" adı verilen bir oyun daha olduğu bilinmektedir. Badaqiu zamanla Song hanedanlığı döneminde chuiwan denen oyuna doğru evirilecektir. "Çin golfü" olarak adlandırılan bu oyun, Yuan ve Ming hanedanlıkları döneminde geliştirilmiştir. Chuiwan oyununun zamanla ortaçağda Çin'e gidip gelen tüccarlar tarafından Avrupa'ya getirilerek burada yaygınlaştırıldığı düşüncesi hakimdir. Hollanda topraklarında oynanan ve "golf" kelimesinin kökenini oluşturduğu düşünülen "kolven" veya "kolf" adını alan bir oyunun ise golfün kuralları ile benzerlik gösterdiği görülür. Kolven'de; dört oyuncu belirlenen bir mesafeden topa vurur, kazanan kişi ise rakiplerinin başlangıç noktasına ulaşan ilk kişi olur. 1261 yılında Flaman şair Jacob van Maerlant tarafından Boeck Merlijn tarafından yazılan bir el yazmasında ilk defa bahsedilen bu oyun, "chole" adı olarak Belçika ve Fransa topraklarında da oynanmıştır. Fransızlarda "jeu de mail" adı verilen bir oyununun 15. yüzyılın başından beri oynandığı bilinmektedir. Bu oyun birçok kural ve varyasyonda oynanmaktaydı. İngilizlerde ise bunlara benzer bir oyun bulunmaktaydı ve 12. yüzyıldan beri oynanmaktaydı. "Cambuca" adı verilen bu oyun bükülmüş bir sopa ve deri bir top ile oynanırdı. İrlanda'da oynanan "hurling" adındaki oyunda ise amaç tahta bir sopayla topun rakibe ait kale direklerini vurmak olarak amaçlanmıştır. Yaklaşık 3000 yıldır oynanan bu oyun başlangıçta buz ve çim üzerinde yapılırken, sonraları tamamen çim üzerinde oynanmaya başlandı. İskoçya'da sopa ve topla oynanan bir oyun ise "shinty" ise çim hokeyi ile benzerlik göstermekteydi. İskoçya'nın dağlık bölgelerinde kışın oynanan bu oyun "kaman" adında tahta sopalar ile oynanmaktaydı. Tıpkı İrlanda'da oynanan Hurling'e benzeyen bu oyun çim üzerinde oynandığı gibi buz üzerinde de oynanabilmekteydi. 1457 yılında İskoçya Kralı 2. James okçuluk becerilerini korumak amaçlı, futbolla birlikte golfü

yasaklamıştı. Fakat 3. ve 4. James döneminde tekrar oynanmaya başlandı ve 1502 yılında oyunun yasağı kaldırıldı. Kayda geçen ilk kadın golf oyuncusu 1567 yılında İskoçya Kraliçesi Mary'di. İlk golf topu ise (tüylü top) 1618 yılında icat edilmişti. Krallık içinde 17. yüzyılda birçok golf kulübü kurulmuş ve 1. Charles, 4. William gibi kralların golf oynadıkları tespit edilmişti. Bir gazetede bahsedilen kayıtlardaki ilk golf maçı 1724 yılında Kaptan John Porteous ile Alexander Elphinstone arasında olmuştu. Golfü anlatan ilk kitap ise Thomas Mathison'un 1743'te basılan "The Goff" isimli kitabıydı. Edinburgh kentinde kurulan "The Honorable Company of Edinburgh Golfers" dünya üzerindeki ilk organize golf kulübü olarak kabul görmekte ve 1744 yılında oyunun ilk yazılı kurallarını belirleyen kulüp olduğu kabul edilmektedir. "St. Andrews Kraliyet ve Antik Golf Kulübü" ise 1754 yılında St. Andrews Golfçüler Topluluğu olarak kuruldu ve golfün kurallarını ve standartlarını belirlemede başı çekti. 1848 yılında gutty bulunana kadar tüylerle doldurulmuş deri bir topla golf oynanmaktaydı. Lastiksi bir maddeden ve sağlam bir yapıda olan bu topun kullanımı hızla yayılmıştı. Gutty, 1898 yılında ABD'li golfçü Coburn Haskell tarafından icat edilen kauçuk özlü topla değiştirilecekti. 19. yüzyılda popülerleşen golf oyunu İngiltere ve İskoçya dışındaki ülkelere de yayılmıştı. Amerika'da 1700'lü yıllarda oynanmaya başlanan golf sporunda ülke içinde ilk kurulan kulübün hangisi olduğu tartışma konusuydu. Bu kulüpler arasında en eskileri Dorset Saha Kulübü, Foxburg Country Club ve St. Andrews Golf Kulübü'nün tümü kuruluş tarihlerinin 1880'lerde olduğunu iddia ediyorlardı. ABD içerisinde ilk golf sahasının John Reid tarafından 1888 yılında inşa edildiği ve Amerika iç savaşından sonra oyunun ülkeye yavaşça yayıldığı tespit edilmişti. 1894 yılında Amerika Birleşik Devletleri Golf Birliği, 1916'da Amerikan Profesyonel Golfçüler Birliği kuruldu. Japonya'da ise ilk golf kulübü 1903 yılında İngiliz göçmenler tarafından kurulmuştu. 1914 yılında Tokyo Golf Kulübü öncü kulüptü. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise golf, Japonya'da popülerlik kazandı ve ülkenin her yerine yayıldı.

Türkiye'de ise ilk golf sporu 19. yüzyılın sonlarında İstanbul'da oynanmaya başlanmıştı. İstanbul'da St. Andrews Episcopal Koleje'ye öğrenime gelen Ernest Thompson, bu oyunu kente tanıtan ve oynayan ilk

Geçmişte Bornova'da düzenlenen tenis müsabakalarının bir göstergesi: İzmirli Levantenlerin düzenlediği 1904 bayanlar tekler tenis şampiyonasında gümüş madalya. Resim Aybala ve Nejat Yentürk Koleksiyonu. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 27.02.2024).

insandı. Thompson'un babası İskoçya'nın en eski golf kulüplerinden biri olan St. Andrews Golf Club'ın oyuncularında bulunan bir iş adamıydı. Thompson ilk zamanlar İstanbul'da golf sahası olmadığı için Beyoğlu'na yakın tepelerdeki otluk alanlarda bu oyunu oynamaktaydı. O zamanki adı ile Constantinople Golf Club, İngiliz Levantenler tarafından 1895 yılında kurulmuştu ve kulübün sahası 1. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılına kadar Okmeydanı'nda bulunuyordu. 1911 yılında bir diğer kulüp olan Boğaziçi Golf Kulübü kuruldu. Bu kulüp 1923 yılına kadar işlevini sürdürdü. İstanbul Golf Kulübü ise 1920 yılında Okmeydanı'ndan Maslak'taki yeni sahasına geçmişti. 1922 yılında kulüp binası inşa edilerek alandaki delik sayısı 18'e çıkarıldı.

İstanbul'dan sonra golfün oynandığı öncü kentlerden biri ise İzmir olmuştur. Özellikle kent içinde Levantenlerin etkisi ile Buca ve

Bornova spor aktivitelerinin ilk görüldüğü yerleşimlerdir. İzmir'de golf sporunun kökeni 1903/4 civarında iki İskoç'un, şehrin yaklaşık 10 mil dışındaki Paradiso (Kızılçullu) hipodromunda dokuz delikli bir alanda mütevazı bir sahada oyunu oynamaya başlamasına kadar gider. İzmir-Aydın demiryolu hattının içinden geçtiği bu dokuz delikli golf parkurunda, oyuncuların bazen hattın karşısına geçmek için geçip giden trenleri beklemeleri ve işaretleme yapmak için trenleri durdurmaları gerekiyordu. 1931 yılına kadar Kızılçullu'da mevcudiyetini koruyan kulübün, 1931 yıldan sonra buradaki konumu tartışma meselesi olmuştu. Özellikle koşu alanına yakın olması, atların tedirginliğini arttırdığı dile getirilmişti. Bunun sonucunda alınan kararlar doğrultusunda kulüp, mevcut olan Bornova'daki golf alanına taşınmıştı.

Golf konusunda Buca gibi Bornova'nın da kent içinde önemli bir yeri bulunmaktaydı. İstasyon Bulvarı sonunda yer alan Artin İplikçiyanelara ait ev ile Doktor G. Kiriakidis'in evinin yanında açık alanda golf sahası ile futbol sahası ve deve güreşlerinin yapıldığı bir alan bulunmaktaydı. 1905 yılında ise; İstanbul'dan sonra Türkiye'de açılan ikinci kulüp olan Bornova Golf Kulübü açılır. Bu kulübün tesisi Bornova'nın doğu sınırında Manisa yoluna yakındır. Kulüp; sadece golf oynanan bir alandan ibaret değil, aynı zamanda briç, poker gibi kağıt oyunlarının oynandığı, Noel partileri ve paskalya kutlamalarının yapıldığı bir mekan olmuştur. 2. Dünya Savaşı'nın ardından kulüp bir süre daha işlevini sürdürmüştü; 1964 yılından sonra İmar planında yapılan değişiklikler sonrasında, 1970'li yıllarda faaliyetini sonlandırmıştır. Sahanın olduğu alana ise 1980'li yıllarda konutlar inşa edilmiş ve kulüp tarihin tozlu sayfalarında yerini almıştır.

Kaynakça

ancientgolf.missionhillschina.com, "Introduction", 06.02.2024, https://ancientgolf.missionhillschina.com/index_en.html

Emine İpek Özbek Sönmez ve Tülin Selvi Ünlü, "Farklı Kimliklerin Temsil Edildiği Kent-SEL Dokularda Mekansal Kurgunun Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi İzmir-Bornova Örneği", SOBAG, 2020.

Günver Günes, "(1850-1922) Osmanlı'dan

Cumhuriyet'e Modern Sporların İzmir'e Girişi" İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, Sayı: 84, İzmir, 2012. Osman Öndes, "Asıl Efendiler Levantenler", Şenocak Yayınları, İzmir, 2010. www.levantineheritage.com, "Candlesticks Vol II, no: 12 - Summer 1958", 09.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/notes1.htm>

www.levantineheritage.com, 27.02.2024,

<http://www.levantineheritage.com/charnaud.htm>

www.sportlegacy.net, "History of Golf - Where And How Golf Game Started?", 06.02.2024, <http://www.sportlegacy.net/golf/history-of-golf/>

www.teeclub.com, "History of Golf", 06.02.2024, http://www.teeclub.com/golf_history.asp

Buca Tenis Kulübü:

Tenis sporunun kökeni tam olarak tespit edilemese de antik dönemde bu oyuna benzer oyunların varlığı bilinmektedir. Antik Roma döneminde çıplak el ile veya eldivenle oynanan trigonos bir tür hokkabazlık oyunudur. Bir üçgen alan içinde duran üç kişi arasında oynanan trigonos; sert bir topu bir eliyle yakalayan ve öbür eliyle atan kişilerin topu yakalamaya ve düşürmemeye çalıştıkları bir oyun şeklidir. Benzer oyunlar Mısır'da, İspanya'da, Meksika'da ve Rönesans dönemi İtalya'sında da oynanmaktaydı.

Günümüzdeki tenisin kökenleri 13. yüzyıla kadar uzanır. Bu dönemde Fransa'da kral huzurunda "jeu de paume" (avuç içi oyunu) adı verilen bir oyun oynanmaktaydı. Kral 10. Louis bu oyunun tutkunu olarak, oyunu açık havada oynamaktan memnun değildi ve 13. yüzyıl sonlarında Paris'e kapalı kortlar yaptırmıştı. Zamanla Avrupa içindeki tüm krallıklara yayılan ve sevilen bu oyun sayesinde, sarayların içinde kapalı kortlar yapılmıştır. 10. Louis bu sporun ilk oyuncusu sayılmaktaydı ve onun gibi öncü ve meraklı krallardan biri de 5. Charles'tı. İlk zamanlar Fransa ve İngiltere topraklarında soylular tarafından kapalı alanlarda oynanan oyun, sonraları halk arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Tenis raketleri ise ilk defa 16. yüzyılda kullanılmaya başlamıştır. Fransızcada anlamı "tutmak" olarak çevrilen "tenez" kelimesi, zamanla "tenis" olarak evrilerek kullanım görmüştür. Fransa'da yaygın olarak oynanan oyun, İngiltere'de de rağbet görmüş ve 16. yüzyılda hükümdar olan Kral 8. Henry bu oyunun hayranı olmuştur. 18. ve 19. yüzyılın başlarında gerçek tenis oyununa karşı ise ilgi azalmaya başlayıp, yerine yeni raket sporları ortaya çıkar. 1830 yılında İngiltere'de ilk çim biçme makinesinin icat edilmesi; çim kortların ortaya çıkmasına ve bununla beraber modern oyun kurallarının oluşmasına zemin hazırlar. 1859 ile 1865 yılları arasında Harry Gem ve arkadaşı Augurio Perera, raket unsurlarını, bir Bask oyunu olan pelota ile birleştirerek tenis oyununu geliştirdiler. 1872 yılında ise iki yerel doktorun Avenue Road'daki Leamington Spa'nın içinde dünyanın ilk tenis kulübünü kurdukları bilinmektedir. Çim tenisinin ilk kez bir kulüp tarafından etkinlik adı olarak kullanıldığı yer de bu merkezdir. 1874'te İngiliz subayı Walter Clopton Wingfield'ın Harry Gem'e bir mektup yazarak kendisinin bir buçuk yıldır kendi çim tenisi versiyonunu denediğini söylemiştir. Aralık 1873'te Wingfield, "sphairistikè" (top

oynamak) adını verdiği ve kısa süre sonra sadece "sticky" olarak bilinen bir bahçe partisinde misafirlerin eğlenmesi için oyun tasarlayıp patentini almıştır. Wingfield popülerleşen oyununu oynamak için bir ağ, direkler, raketler ve toplardan oluşan kutulu bir set üretilip satmış ve en önemlisi oyun, onun belirlediği kurallara göre oynanmıştır. 1877 yılında İngiltere Wimbledon'da ilk tenis şampiyonası düzenlendi. 22 yarışmacının katıldığı bu turnuva, beş gün kadar sürmüştü. 21 Mayıs 1881'de, kuralları standartlaştırmak ve yarışmalar düzenlemek amacıyla Amerika Birleşik Devletlerinde Ulusal Çim Tenisi Birliği (şimdiki Amerika Birleşik Devletleri Tenis Birliği) kuruldu. Aynı yıl Ulusal Tek Erkekler Şampiyonası ise Newport Rhode Island'da bulunan Newport Casino'da düzenlenmişti. ABD Ulusal Tek Bayanlar Şampiyonası ise ilk kez 1887'de Philadelphia'da düzenlenmişti. Tenis Fransa'da, 1891 yılında yapılan şampiyonadan sonra popüler hale geldi fakat 1925 yılına kadar sadece Fransız kulüplerine ait üye tenis oyuncularına açıldı. Zamanla Wimbledon, ABD Açık, Fransa Açık ve Avustralya Açık tenisin prestijli etkinlikleri haline geldi ve bu dört etkinlik briçten alınan bir terimle "slam" ismini aldı. 1913 yılında uluslararası tenis federasyonu "Uluslararası Çim Tenisi Federasyonu"nu kurdu. Resmi turnuva düzenleyen federasyon Dünya Çim Kort Şampiyonasını İngiltere'ye, Dünya Sert (Toprak) Kort Şampiyonasını Fransa'ya ve kapalı kortlar için Dünya Kapalı Kortlar Şampiyonası'nı yaptırdı. 1923 yılında Paris'te yapılan bir toplantıda Dünya Şampiyonası ünvanı kaldırıldı ve İngiltere, Fransa, ABD, Avustralya etkinlikleri için resmi şampiyona kategorisi oluşturuldu ve buna "Grand Slam" etkinlikleri denildi. Uluslararası Çim Tenisi Federasyonu'na 1924 yılında kapsamlı kurallar getirildi, bunun yanında aynı yıl tenis, Olimpiyat oyunlarından çekildi. Tenisin Olimpiyat oyunlarına tekrar geri alınması ise 1984 yılında olacaktır.

Türkiye'de ise tenis ilk defa 1900 yılında İstanbul'da İngilizler tarafından oynanmaya başlamıştır. 1910 yılında Kadıköy ve Küçük Moda semtlerinde İngilizlerin kortlar kurduğu bilinmektedir. Edward ve Norwill Whittall kardeşler Türkiye'de bu sporun öncüleridir. İstanbul sosyetesine yayılan ve oynanmaya başlayan tenis, zamanla bu sosyetik gruplar içinde de kulüplerin kurulmasını sağlar. İstanbul'da; Ohanesyan, Ananyan, Abramoviç, Hotckinson ve arkadaşlarının

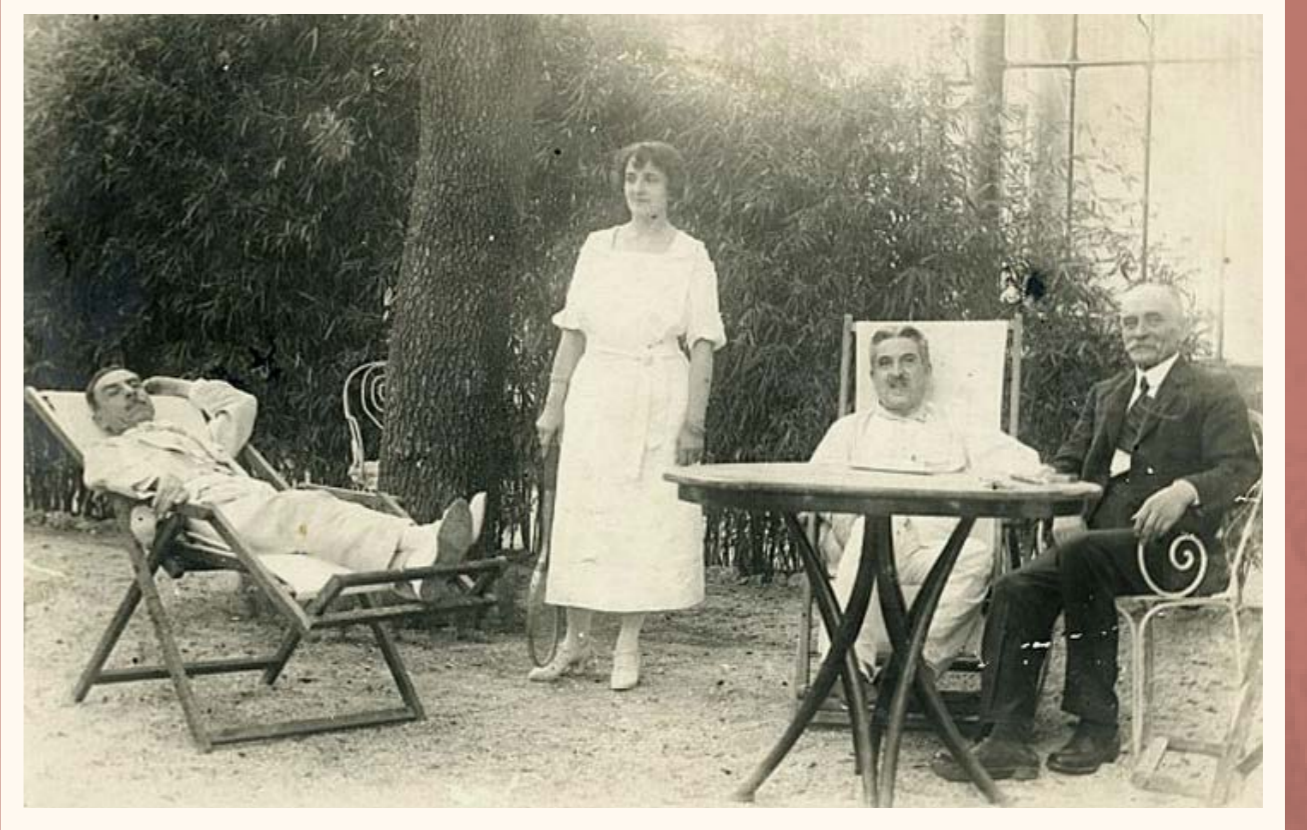

kurduğu "Osmanbey Tenis Kulübü", Taksim'de Sıraselviler'de Majak ile Jovarsky adlarında iki girişimcinin kurduğu "Taksim Tenis Kulübü" bu tenis kulüplerine örnek teşkil eder. 1915 yılında ilk Türk futbolcusu olan Fuat Hüsnü Kayacan girişimiyle Fenerbahçe kulübünde bir tenis şubesi kurulmuş ve Kurbağalıdere'de kulüp binası önünde bir çimento kort yapılmıştır. Bu kort içinde birçok Türk tenisçi yetişmişti.

İzmir'de ise 20. yüzyılın başlarında Bornova ve Buca'daki malikane ve köşkerin içinde oluşturulan kortlarda bu oyunun oynandığı bilinmektedir. İzmir içinde bu konuda öncü olan Levanten aileler arasında Giraudlar, Löchnerler, Charnaudlar gibi aileler bulunmaktadır.

1900'lü yılların başında kurulan Buca Tenis kulübü ise tenis sporunda kent içindeki öncü kulüp olmuştur. Buca'daki De Jongh malikanesinin içinde arazinin güneybatı yönünde oluşturulan bir kulüp ve kortları

1900'lerin başından 1960'lı yıllara kadar kullanılmıştır. Kulüp aynı zamanda bir spor kulübünden ziyade, partilerin düzenlendiği, içkilerin içildiği bir merkez konumunda olmuştur. 1950'lerde İngilizlerin Buca'dan ayrılmasıyla Fransız Marcel Icard, tenis kulübünün başına geçer. Adı Güzelhava Kulübü olarak geçen tenis kulübünün ön tarafında, kışlık bina olarak kullanılan, kapalı bir bölümü de bulunmaktaydı. Kort bölümü yağmur suyunu deşarj edebilmesi için demir ızgaralarla çevrilmişti. Yağmurdan sonra bile tenis oynamaya imkân veren bu teknoloji dönemi için devrim niteliğindedir. 1975 civarında Icard'ın ölümüyle Güzel Hava tenis kulübü kapanır ve alandaki kulübe benzeri kapalı bölüm bir süre kereste dükkanı olarak işletilmiştir. Daha sonra kulüp arazisi içine apartman blokları inşa etmek için kulüp ile ilgili düzenlemeler yıkılmış ve kulüp tarihe karışmıştır. Kulübün alanından günümüze yalnızca arazi sınırlarını oluşturan kara servi ağaçları kalmıştır.

Muhtemelen fotoğraf 1922 öncesi Buca tenis kulübünde çekilmiş. Julia bir raketle gösterilirken, Charles Missir şezlonga yaslanıyor. Diğer şezlongda Charles'ın babası James, solunda ise Julia'nın babası Sr. Herman Heller oturuyor. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 27.02.2024).

Kaynakça

en.wikipedia.org, "Tennis", 02.02.2024, <https://en.wikipedia.org/wiki/Tennis>

Fatih Doğan, "12-14 Yaş Grubu Tenisçilerin Tenise Özgü Becerilerinin İncelenmesi ve İlişkilendirilmesi", Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 2021.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, İletişim Yayınları, 1985, s. 1518.

Tayfur Göçmenoğlu, "Beşonsekiz Treni", Zeus Kitabevi, İzmir, 2015.

Tenis Sporunun Önemi. Yakın Doğu Üniversitesi. Erişim tarihi: 02.02.2024.

"Türkiye'nin ilk tenis kortu". Sabah Gazetesi. 19 Haziran 2014, Erişim tarihi: 02.02.2024.

"Türkiye'de Tenis". Fırat Üniversitesi. 5 Mart 2016. Erişim tarihi: 02.02.2024. www.levantineheritage.com, "Antoine 'Toto'

Karakulak, Buca resident, retired painter and decorator, born 1930", 02.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/testi5.htm>

www.atalarimizintopraklari.com, "Güzel Hava Kulübü", 05.02.2024, <https://www.atalarimizintopraklari.com/buca-tar%C4%B0h%C4%B0-yapilar-%C4%B0stes%C4%B0/g%C3%9Czel-hava-kul%C3%9Cb%C3%9C>

www.atalarimizintopraklari.com/buca-tar%C4%B0h%C4%B0-yapilar-%C4%B0stes%C4%B0/g%C3%9Czel-hava-kul%C3%9Cb%C3%9C

www.atalarimizintopraklari.com, "İzmir'deki ilk Yıllarım". 05.02.2024, <https://www.atalarimizintopraklari.com/esk%C4%B0-bucalilarin-%C4%B0fadedeler%C4%B0/%C4%B0zm%C4%B0r-dek%C4%B0-%C4%B0lk-yillarim>

www.levantineheritage.com, "MY BOUDJA MEMORIES", 02.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/note41.htm>

www.levantineheritage.com, "Sports", 02.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/achiev5.htm>

www.levantineheritage.com, 02.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/missir.htm>

www.levantineheritage.com, 02.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/guif-fray.htm>

www.levantineheritage.com, 27.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/achiev5.htm>

www.levantineheritage.com, 27.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/note41.htm>

www.levantineheritage.com, 27.02.2024, <http://www.levantineheritage.com/missir.htm>

Alex Baltazzi ve Guy Icard, 1955-58 yılları arasında Buca Tenis Kulübünde. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 27.02.2024).

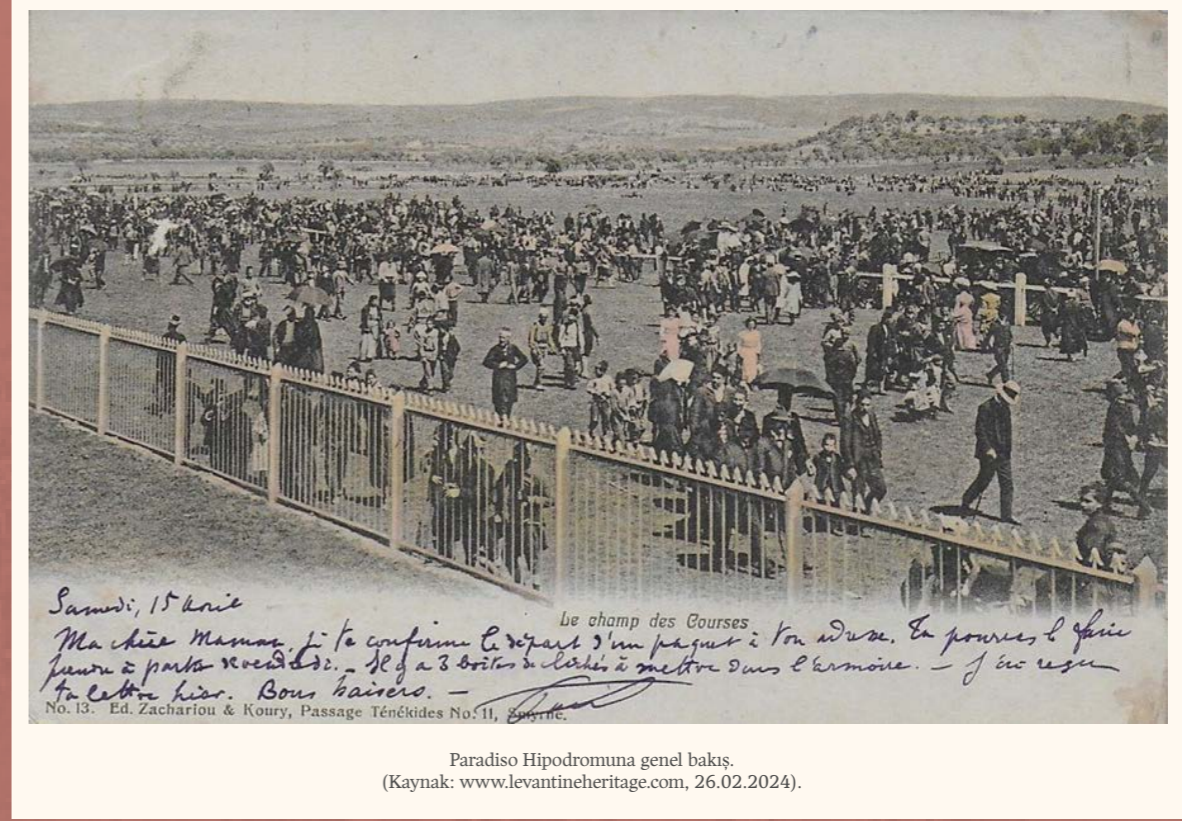
Şirinyer Hipodromu At Yarışları:

Akdeniz coğrafyasında Antik çağlardan itibaren yaygın olarak yapılan at yarışlarının, bugünkü anlamda modern biçimde yapılması ilk defa İngiltere’de gerçekleşmiştir. 12. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar, pratik yöntemler ile doğu kökenli aygırların ıslahına yönelik çalışma yapıldığı gözlemlenmiştir. 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başında İngiltere’deki kralların at yetiştiriciliğine önem verdiği ve yarışlar düzenlemeye başladığı bilinir. VII. Henry’nin (1491-1547), ülkede at yarışları düzenlediği ve yarış kazananları gümüş kupalar ve süslü tabakalar ile ödüllendirdiği bunun bir kanıtıdır. Tarihteki modern anlamdaki ilk at yarışı ise 1539 yılında İngiltere’de Chester yöresinde, Rooder Field’de yapılmış ve araştırmacılar tarafından kabul görmüştür. İlk modern hipodrom olan Newmarket’te bulunan yarış yerinin, Kral 1. James (1566-1625) zamanında yapıldığı bilinir. Dünya üzerinde ilk düzenli at yarışları ise 17. yüzyılda İngiltere kralı 2. Charles zamanında yapılmıştır. İngiltere içinde yetkili tek kurul olan Jokey Kulübü de 1750 yılında kurulmuştur. Yalnızca kraliyete bağlı olan bu sorumlu kulüp 1771 yılında bir tüzük çıkartmıştır. 1855 yılında ise Jokey kulübünün başkanlarından Amiral Rous, at yarışları kurallarını ve uygulamalarını içeren kitabını yayınlamış ve kitap içinde kurallar dışında ünlü yarışların tarihine de değinilmiştir. İngiltere Jokey Kulübü aynı zamanda 1762 yılında Newmarket’de ilk yarış renklerinin uygulanması, 1897’de hipodromlara çıkış kapılarının konulması gibi yenilikleri getirmiştir. Bu dönemde yarışlarda binicilerin kullandığı önük yakaya kadar düşmeli, dize kadar inen bir ceket türü olan “riding coat”, sonradan Fransızcaya “rodingote” olarak geçmişti. Osmanlı Devleti’nde 2. Abdülhamid döneminde memurlar arasında “redingot” ismini alan bu kıyafet, 19. yüzyıl batılılaşması ve giyim kuşamında modernleşmenin bir yansıması olarak görülür.

19. yüzyılda devlet denetiminin daha zayıf olduğu, nispeten özgür bir kent olan İzmir, kozmopolit bir yapıya sahiptir. Kent bu yapısıyla, diğer Osmanlı kentlerine göre birçok etkinliğin imparatorluk sınırları içinde ilk düzenlendiği yerlerden biri haline gelmiştir. İzmir çoğu spor dalında olduğu gibi at yarışları konusunda da da öncü bir kent olmuştur. 1840’lı yıllarda eğlence amaçlı düzenlenen bu yarışlar genelde Buca ve Bornova’da düzenlenmiştir. Yarışlar ile ilgili önemli bir gelişme ise 1849 yılında

Sultan Abdülmecit’in kenti ziyaretiyle ortaya çıkmış; kenti at üstünde büyük bir alayla dolaşan padişahın şerefine, kentte at yarışları düzenlenmiştir. İzmir’de yaşayan Whitthall, Rees, Aliotti ailelerinin düzenli olarak programladığı yarışları izleyen padişah, bu yarışları çok beğenmiştir. Hatta yarışların ardından Levanten aileler padişaha hediye olarak İngiliz ve Arap atları hediye etmişlerdir. 1853 yılında Padişah Abdülmecid Mısır seyahati dönüşü İzmir’e ikinci defa uğramış ve kentte bir hafta kadar kalmıştır. Kentteki Levanten aileler sultanın şerefine Buca’da bir at yarışı düzenlemiş ve bu at yarışına Paradiso (Cennet) adını vermişlerdir. Padişah dönemin İzmir Valisi Kayserili Ahmet Paşa’ya koşuları kimin düzenlediğini sormuş ve “ecnebler” yanıtını alınca kızmıştır. Bunun üzerine her sene İzmir koşuları için hazineden 20 altın verilmesini emretmiştir. Bu tarihten itibaren ise bu koşulara ek olarak “Sultan Koşusu” eklenmiş ve bu koşular cumhuriyetin ilanına kadar devam etmiştir. İzmir’in ilk hipodrom binası ise 1850 yılında kente gelen Fransız şair Lamartin’in eşi Marinna Bert’in katkısı ile yapılmıştır. 1856 yılında İzmir-Aydın demiryolunun direktörü ve baş mühendisi olan Edward Purser’in şirketin kurulmasının ardından Paradiso’da (Şirinyer) koşu sahasını oluşturduğu ve 23 Eylül günü demiryolunun kurulması şerefine at yarışı düzenlediği bilinmektedir. Bu dönemde İzmir’de zengin Levantenler bir araya gelip, İngilizlerin Jokey Kulübü’ne benzer bir kulüp kurarak adını “Smyrna Club” koymuşlardır. İngiliz Jokey Kulübü’nün nizamnamesinden bir program olarak oluşturdukları kulüp, Peterson, Whittall, Rees ve Aliotti ailelerinin öncülüğünde kurulmuştur. Böylece yarış kural ve yönetmeliklerine uygun biçimde düzenli at yarışlarını Osmanlı topraklarında ilk uygulayan kent İzmir olmuştur.

İzmir koşularının başarılı bir şekilde devam etmesi, Padişah Abdülaziz döneminde de devam etmiştir. Atlara karşı özel ilgisi olan padişahın onuruna İzmir ziyareti esnasında yarış düzenlenmiştir. 24 Nisan 1863 yılında titizlikle düzenlenen yarışları padişah çok beğenmiş ve bu tarihten sonra her sene kendi adını taşıyacak, 100 altın ödüllü bir koşunun düzenlenmesini yarış heyetinden istemiştir. 1865 yılında İzmir’i ziyaret eden İngiliz prensi onuruna da 25 bin kuruş ödüllü bir koşu düzenlenmiştir. Smyrna Races Club’ın düzenlediği yarışlarda ikramiyeleri kulüp karşılamaktaydı. Sonraki dönemlerde çeşitli

Paradiso Hipodromuna genel bakış.
(Kaynak: www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

müesseseler adına yarışlar düzenlenmesiyle ikramiyeler bu müesseseler tarafından verilmeye başlanmıştır.

İzmir’de at yarışları 19. yüzyılın son çeyreğinde büyük ilgi görüyordu. Dönemin gazetelerinde yarışlar ile ilgili haberlere yer verilmekteydi ve yarışların programları ve sonuçları detaylı bir biçimde halka duyurulmaktaydı. Bu yarışlara sadece yerel gazeteler değil, İstanbul gazeteleri de ilgi duymakta ve bilgi vermekteydi. Kentte at yarışları genelde senede bir defa ve Nisan ayında yapılırdı. Fakat yarışlara olan talebin artışı ile hem yarışların sayısının çoğaldığı hem de ilkbahar dışında sonbaharda da yarışların yapılmaya başlandığı bilinmektedir. 1880’li yılların ortalarına kadar koşulara katılan at sahiplerinin çoğu İngilizlerin oluşturduğu yabancıları. At sahipleri, antrenörler, jokeyler, seyislerler; İngiliz ve Rum’du. Yarışların şekli uzun yıllar yedi koşu olarak düzenlenmiştir. Kazanan kişinin bağlı olduğu ülke bayrağı şeref direğine çekilir, kazanan kişinin ülkesinin marşı okunur, bayrağı asılır, jokey tartı yerine kadar el üstünde taşınırdı. 1879 yılında yapılan yedi koşunun isimleri; Rıhtım Şirketi Koşusu, Banlıyo Koşusu, Sultan Kupası, Direktörler Koşusu, Aydın Demiryolu Koşusu, Kasaba Demiryolu Koşusu ve Teselli Koşusu’ydu. Bu dönemlerde at yarışı ve yarışçılığı Türkler arasında da rağbet görmeye başlamıştır. Kentin köklü ailelerinden olan Evliyazadelerin üyelerinden Refik Bey, atlara

ve atçılığa ilgi duymaktaydı. “Smyrna Races Club”ın faaliyetlerinde görev alan Refik Bey, organizatörlüğünün dışında atlarına kendisinin biniyor olmasıyla da ün salan biriydi. Torbalı’nın Tepeköy mevkiinde bir yarış sahası kurduğu için de 2. Abdülhamid tarafından nişanla ödüllendirilmiş, Kızılçullu’da 1890’larda ilk Türk yarışını yapmış ve buradaki koşu sahasını 4000 altına İngilizlerden satın almıştır. Fakat Türklerin görkemli olarak at yarışlarında ilk defa boy göstermesi aslen İstanbullu olan ve Mısır’da ünlü olmuş Ahmet Bekri Bey sayesinde olmuştur. İzmir’in tanınmış doktorlarından Tevfik Bey’in ricasıyla gelen Bekri Bey, 1885 yılında yapılan yedi yarışın altısına katılmış ve “Nedim” isimli atı ile tüm yarışları kazanmıştır. Bu başarı atçılığa merak salan Türkleri teşvik etmiş ve Şirinyer’deki koşulara daha çok Türk izleyici katılmaya başlamıştır. Türk atçılığının gelişiminde önemli rol oynayan Ahmet Bekri Bey, Türk koşuculara antrenmanın inceliklerini göstermiş ve ilkel Çerkes idmanlarını terk ettirerek modern usul çalışmalarına başlatmıştır.

1890 yılına kadar Buca’da düzenlenen koşu sayısı iki adettir. 1890 yılından sonra ise koşu sayısı üçe çıkarılmıştır. Bu yıllarda görev yapan Halil Rıfat Paşa, valiliği döneminde yarışlara özel ilgi göstermiştir. Yabancıların elinde olan yarışları yavaş yavaş valiliğin kontrolüne almaya başlamıştır.

Birinci mevki olarak adlandırılabilir iki katlı inşa edilmiş, üst katında yarım dairelik bir balkonu ve süslü korkulukları olan, seyircilerin sıra sıra koltuklar yerine masa ve sandalyelerde oturdukları seyir alanı.
(Kaynak: www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

İzmir valilerinin hepsi at yarışlarına gereken önemi vermekteydiler. Bu valilerden Hasan Fehmi Paşa'nın ayrı bir yeri vardır. 1893 yılında İzmir valiliği görevine başlayan paşa, at yetiştiriciliğini teşvik ediyor, yarışlara katılıyor, konuyla ilgili valilikte özel toplantılar yapıyordu. Bazen yarışlarda Türklerin kazanması için koşullara müdahalelerde bile bulunuyordu. Paşanın valiliği döneminde at yetiştiriciliği, at yarışları ve yerli at cinslerinin ıslahı ile ilgili tedbirler alınmış ve ilerlemeler kaydedilmiştir.

İzmir at yarışları sadece Buca'da yapılmamaktaydı. Buca'daki yarışların dışında üçüncü bir yarış, Torbalı çiftliğinde Tepeköy tesislerinde yapılıyordu. Günümüzde yapılan at yarışlarındaki ganyan tipi bahislere benzer şekilde 1895'teki yarışlarda da bahis oynandığı dönemin gazetelerinden anlaşılır. 1898 yılında Buca'da düzenlenen at yarışları 7 yarıştan 12 yarışa çıkarılmış ve ilkbahar yarışları zenginleşmiştir. Yarışlar sabah 10:00 ya da 11:30'da başlıyor, 15:30 veya 17:00'ye kadar devam ediyordu. Öğle saatlerinde ise iki saat ara veriliyordu. Yarışları izlemeye gelen halk, buradaki zengin büfelerden bir şeyler alarak yemeklerini yiyorlardı. Orkestralar çeşitli marşlar ve şarkılar çalarak gelenleri eğlendiriyor, coşturuyordu. 20. yüzyılın başlarında aynı önemle sürdürülen at yarışları çevredeki diğer yerleşimlere de yayılmaktaydı. Tepeköy'den sonra Söke ve Manisa'da da

at yarışları yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki yarışlarda binicilere ait giyimlerde renk açısından uyum bulunmaktaydı. Jokeyler yarış sırasında ceket-fes ya da ceket-kasket giyerlerdi.

Balkan savaşına doğru İzmir'deki at yarışları eski önemini kaybetmeye başlar. Yarışlara ilginin azalmasının sebeplerinden biri ise İzmir at yarışları heyeti başkanı Peterson'in işleri sebebiyle İngiltere'ye dönmesi, Evliyazade Refik Bey'in ise İttihat ve Terakki'nin isteği ile İstanbul'a gitmesiydi. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarından sonra İzmir yarışlarına ilginin azalması, 1. Dünya Savaşı'nın başlaması ile İngiliz Konsolosluğu'nun kenti terk etmesi ve beraberinde İngilizlerin şehirden ayrılmasıyla şehirdeki yarış ortamı yok olmuştur. İstanbul'un at yarışları konusunda parladığı bu dönemde İzmir'deki yarışlar kan kaybetse de sönük olarak devam eder. 1918 yılında görevde olan Vali Rahmi Bey at yarışlarını teşvik etmiş ve bizzat yönetmiştir. Yunan işgali döneminde ise Rumların kurmuş olduğu At Yarışçılığı Derneği'nin varlığı bilinmekte fakat yarışlar ile ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yunan işgali döneminin son at yarışı ise 5 Nisan 1922 tarihinde yapılmıştır ve yarışa bütün askeri ve siyasi üstler katılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk dönem

yarışlarının dikkati çeken özelliği parasal kaynak darlığı oldu. Ortak bahis gelirlerinin eksikliği göze alındığında, sağlanan kaynaklar yarışçılığı beslemeye yetmemekteydi. Veli efendi yarışları kaynak yönünden zorlanırken, İzmir yarışlarında ise bu sorun kısmen çözümlenmiştir. Çünkü İzmir yarışlarının parasal kaynağı Hususi Muhasebelerce karşılanıyordu. Cumhuriyet'in ilanından sonra yarışçılığımız ilk kez 1927 yılında yıllık programa kavuşmuştur. Bu yıl İstanbul, Ankara ve İzmir'in yanı sıra Bursa, Adana, Samsun, Sivas ve Konya'da da yarışlar düzenlendi. 1926 yılında çıkarılan 904 sayılı İslahı Hayvanat Kanunu ve bu yasaya dayandırılarak kurulan Yüksek Yarış ve İslah Encümeni yarışçılığımıza çağdaş bir yapı kazandırmıştı. Çünkü o dönemlerin Encümeni günümüzün Jokey Kulübü'yle eşdeğerli bir kuruluştur. Yüksek Yarış ve İslah Encümeni döneminde yarış ve yetiştiriciliğe ilgi artınca yarışçılık için "Uzman Kuruluş" fikri yeniden filizlendi. Bu düşünce 1941 yılında başta Ahmet Atman ve Fikret Yüzatlı olmak üzere Sait Akson ve Ali Ersan'ın ortak çabalarıyla biçimlenip Yarış Atları Yetiştiricileri ve Sahipleri Derneği'nin temelleri atılmıştı. Jokey Kulüp ise 23 Ekim 1950 tarihinde dönemin devlet büyükleri tarafından kuruldu. 14 Nisan 1951'de de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın katılımıyla Kulübün lokali Ankara Ziya Gökalp Caddesinde açıldı. Kulüp, Bakanlar Kurulu'nun 1953 yılında aldığı kararla

kamu yararına hizmet veren dernek kabul edildi ve adının önüne Türkiye kelimesi eklenerek Türkiye Jokey Kulübü (TJK) adını aldı. Zamanla diğer hipodromlarda olduğu gibi Şirinyer hipodromunda da yapılan modernleşme çalışmaları olmuştur. Şirinyer Hipodromu'nda Cumhuriyet döneminde ne tür mimari düzenlemeler yapıldığına dair ayrıntılı bilgiler zayıftır. 1926-1935 yılları arasında İzmir Valiliği yapan Kazım Dirik Bey'in kentle ilgili yenileme/düzenleme planları arasında hipodrom yapımının da yer aldığı görülmektedir. 1936 yılında yayınlanan Cumhuriyet gazetesi haberindeki görselde hipodromun Osmanlı döneminden kalan tribününün iki katlı olduğu, "birinci mevki" olarak adlandırılabilir şekilde üst katında yarım dairelik bir balkonu ve süslü korkulukları olduğu, seyircilerin sıra sıra koltuklar yerine masa ve sandalyelerde oturdukları gözlemlenir. Daha sonra inşa edilen ikinci tribün ise birincisine göre daha büyük inşa edilmiş ve günümüzdeki yapısına benzer biçimli ve modern görünümlüdür. 1950'li yıllarda hipodromun hem pistlerinde hem de tribünlerinde düzenlemeler yapıldığı bilinmektedir. İzmir'de yaşayan ve bütün eksperliği yapan Fikret Döleneken, aslında atlara da yarışlara da uzak biri değildi. Bucalıydı ve buradaki Paradiso Harası'nın kuruluş sürecinde, sahip olduğu arsasını William Giraud'ya satarak bu büyük haramanın ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştu.

Paradiso Hipodromu'nda düzenlenen koşu yarışlarında, hipodrom binasının yanında kurulan yeme içme alanı.
(Kaynak: www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

“Cennet Harası” olarak adlandırılan alanın kurucusu William Giraud ise 1951 yılından yaşamının sonuna kadar TJK'nın asli üyesi olmuştur. Yarışçılık ve yetiştiricilik konularında yaptığı girişimleri ve sağladığı kazanımları belleklerde yaşatmak amacıyla, TJK her sene kış sezonunda yalnızca belli bir başarı seviyesinin üstündeki İngiliz atlarının katılabildiği “William Giraud Koşusu” düzenlemektedir. Tıpkı Türkiye’de

inşa edilen ilk hipodrom binasının İzmir’de yapılması gibi kent için başka bir ilk de 2007 yılında Türkiye’deki ilk gece yarışının Şirinyer Hipodromunda yapılmış olmasıydı. Günümüzde hipodrom arazisi 323.674 metrekare alana sahiptir. Ayrıca 155.440 metrekarelik bir alan içerisinde 1281 ahır ile at hastanesi, 100 araçlık otoparkı, gezinti padoklarının bulunduğu arazi ile toplam 479.114 metrekare alanı içerir.

Kaynakça

Günver Günes, “(1850-1922) Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Modern Sporların İzmir’e Girişi” İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7 Sayı:2, 2017, 564-573.

Ozan Torun, “Türkiye’de At Yarışlarının Tarihi ve Etnografisi”, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Doktora Programı Doktora Tezi, İstanbul, 2020.

Ömer Sivrikaya, “At Kültürü ve At Yarışları- Düzce Örneği”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7 Sayı:2, 2017, 564-573.

www.levantineheritage.com, 26.02.2024, http://www.levantineheritage.com/spar-tali-archiv.html

www.tjk.org, Tarihçe, 30.01.2024, https://www.tjk.org/TR/Kurumsal/Static/Page/Tarihce#:~:text=JOKEY%20KUL%C3%9CP%20D%C3%96NEM%C4%B0&text=Kul%C3%B-Cp%20C%20Bakanlar%20Kurulunun%201953.Eyl%C3%BC%201973%20 tarihinde%20yeniden%20onaylan-m%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.

İzmir Tekne Yarışları:

Eski çağlardan beri değişik formlarda kayık ve sandal dünya üzerindeki toplumlar tarafından gerek deniz ulaşımında gerekse de nehirlerdeki ulaşımında kullanılmıştır. Kayık ve sandalların önemli bir parçası olan kürek; tüccarlar, balina avcıları, balıkçılar ve kılavuzlar tarafından geçimlerini sağlamak amaçlı kullanılan önemli bir araç olmuştur. Antik dönemde yelken ile kullanılan deniz araçları dışında tek, çift veya üç sıra kürekli gemiler bulunmaktadır. Fakat bu gemiler zamanla yerlerini kadırgalara bırakmıştır. Boyları 35 metreye kadar ulaşan ve her oturağında üç kişinin bulunduğu bu gemiler her biri tek bir kürek kullanan 150 kürekçi ile yürütülürdü. 16. yüzyılda kürekli teknelerde yolculuk yapan insanlar kendi aralarında bahse girmeye ve bunu bir yarışmaya döndürmeye başlamışlardır. Zamanla bu yarış bir spor dalına doğru şekil alarak kürek sporunun temellerini oluşturmuştur. 1715 yılında İngiltere’de kayıkçılar arasında düzenlenen müsabaka (Doggets Coat Badge) dünyada modern anlamda yapılan ilk kürek yarışısı olur. 1829 yılında ilk kurallı kürek yarışları İngiltere’de Oxford ve Cambridge üniversiteleri arasında, 1851 yılında ise ABD’de Harvard ile Yale Üniversiteleri arasında düzenlenir. 1857 yılında ilk defa ABD’de bacakları itmek suretiyle güç kazanılmasını sağlayan kızaklı oturaklar kullanılır. Ardından bunu 1871 yılında İngiltere izler. 1892 yılında Fransa, Belçika, İtalya ve İsviçre ortaklığında Uluslararası Kürek Dernekleri Federasyonu FISA (Federation Internationale Des Societes D’Aviron) kurulur. Kurulan ilk spor federasyonu olan FISA’dan sonra 1900 yılı Paris Olimpiyatları’nda kürek yarışması olimpiik spor haline gelir. Bayanlarda ise bu yarışma ilk defa 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları’nda resmileşmiştir.

Rıhtımda, Sporting Club önünde kayık yarışlarını izleyen insanlar. (Kaynak: www.facebook.com, “Küllerinden Doğan Şehir İzmir”, 26.02.2024).

İzmir kentinde kayık yarışları ise 19. yüzyıl sonunda rağbet görmeye başlamıştır. Bu müsabakaların tamamında 19. yüzyıl sonuna kadar o dönemde var olan Avcılar Kulübü’nün imzası bulunmaktadır. Yarışmalar genelde yaz aylarında ve bir organizasyon dahilinde uygulanırken; bazen bu organizasyonlar bir okul ya da hastane yararına yapılmaktaydı. 20. yüzyıl başında ise kentteki bazı spor kulüplerinin de bu müsabakalara ilgi gösterdiği görülür. Kurulan Panionios, Apollon ve Pelops kulüpleri 1907 yılından itibaren kayık ile yapılan müsabakaları organize etmeye başlamıştır. İzmir’de kayık yarışları ile ilgili ilk müsabaka ise 1891 yılında yapılırken, ilk düzenli müsabaka 1901 yılında Apollon Kulübü tarafından İzmir rıhtımında yapılmıştır. 1892 yılı Temmuz ayında Türk ve Rum gazetelerinin kampanyası ile Avcılar Kulübü’nün girişimiyle yapılan ve Kordon’da düzenlenen kayık yarışlarını binlerce kişi takip etmiştir. Kentin ileri gelenlerinin de izlediği bu yarışma üç etapta düzenlenmiş ve Kordon ile Urla arası kat edilmiştir. 1894 yılında Hamidiye Sanayi Mektebi adına yapılan yarış, İzmir rıhtımında düzenlenmiştir. İlk yarışta birinci gelen sandalı kullanan kişiye saat hediye edilmiştir. Yerli kayıklar ile yapılan dördüncü yarışmanın birincisine ise 100 frank, ikincisine ise 50 frank ödül verilmiştir. Zamanla müsabakalar halk tarafından daha çok ilgi görmüş ve İzmir’deki yabancılar bununla ilgili girişimlerde bulunmuştur. 1895 yılında yapılan yarışma, validen izin alınarak yapılmıştır. Yarışma için Kordon’da Avcılar Kulübü önünde çadırlar kurulmuş, çiçekler ve dallar ile süslenmiştir. Deniz üzerinde sahile çekilmiş düz mavnalardan biri ise Avcılar Kulübü üyelerine ve ailelerine ayrılmıştır. Yarış 6 Kasım’da askeri bandonun Hamidiye marşını çalması ile açılışını yapmıştır. Yarışlar Punta (günümüzdeki Alsancak bölgesi) Banyosundan başlayıp Avcılar Kulübü önünde sonlanıyordu. Birinci yarış Avrupa tipi sandallar; ikinci yarış yerli sandallar; üçüncü yarış yine Avrupa’dan gelen sandallar ile yapılmıştı. Dördüncü yarış yerli sandallar ile iki millik mesafede, beşinci yarış İzmir Limanı kayıkları ile İzmirli kayıkçılar arasında dört çifteli kayık yarışısı şeklinde yapılmıştır. Altıncı ve son yarış ise Avcılar Kulübü önünden başlayıp Karşıyaka ve körfezin dolaşılmasından sonra aynı yerde tamamlanmıştır. İzmir’deki varlıklı kesim tarafından kurulan İzmir Kayık Yarışları Kurulu, 1896 yılında çerçevesini büyüterek

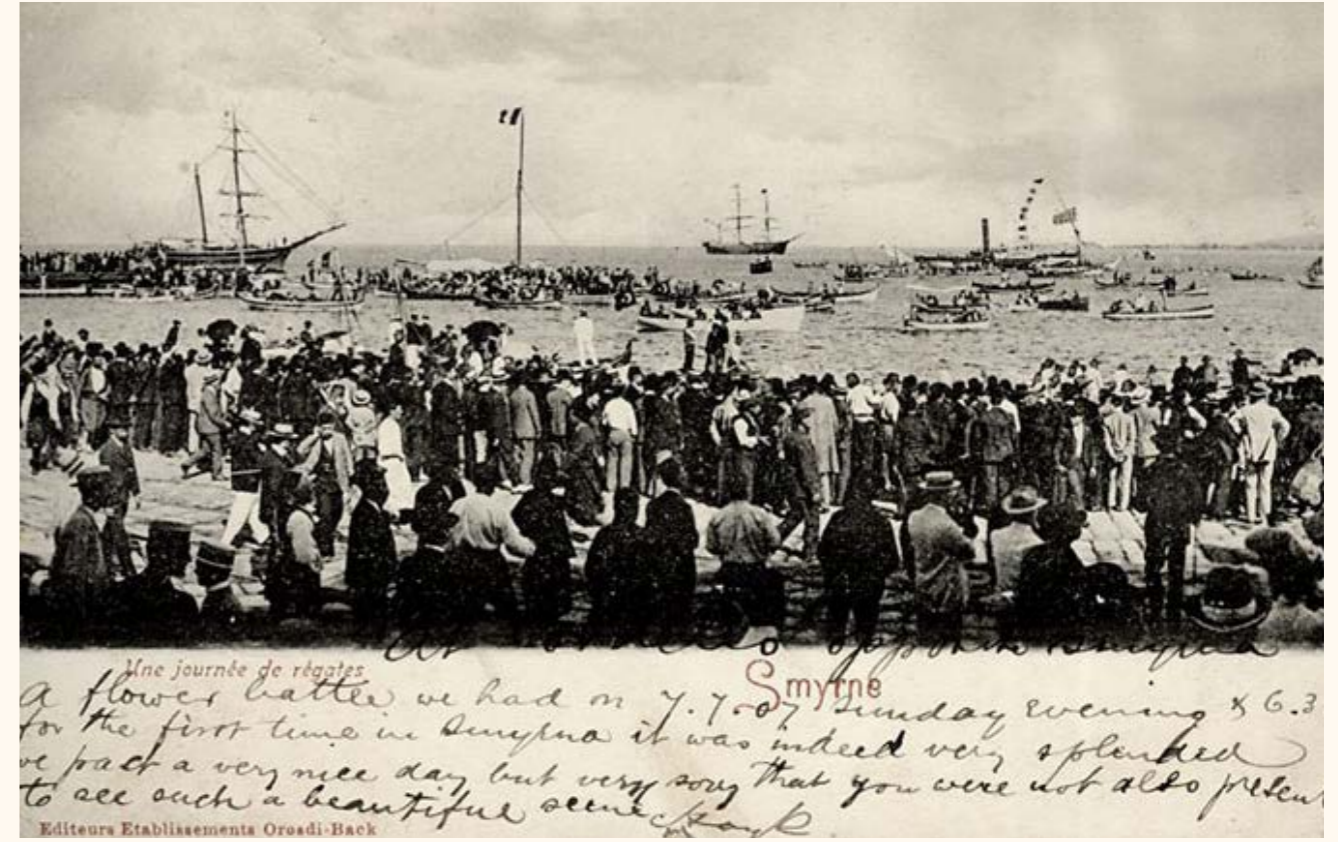

Fotoğrafta kayak yarışları için Hotel de la Ville'in önüne kurulan geçici iskele görülmektedir. Fotoğraf muhtemelen 16 Haziran 1895'te çekilmiştir (www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024).

Oxford ve Cambridge takımlarını İzmir'e müsabakalara getirmek istemiş, fakat bunu gerçekleştirememiştir. 1896 yılından sonra birkaç yıl yapılmayan yarışlar 1901 yılında tekrar canlanmıştır. Avcılar kulübü himayesinde Apollon kulübü tarafından düzenlenen yarışlarda kayak yarışları dışında yüzme yarışları da eklenmiştir. 1901 yılında yapılan yarışa yine kentlin ileri gelenleri ve idarecileri katılmıştır. Bu müsabaka sabah 07:00 de başlamış ve müsabakada değişik mesafelerde tek çift, iki çift, sandal ve yüzme yarışları yapılmıştır. Altıncı yarışta ise İzmir limanına ait sekiz adet kayığın yarıştığı müsabaka gerçekleşmişti. Yedinci yarışa üç adet sandalın katıldığı görülürken, son yarışta yelkenle kürek müsabakası yapılmıştı. 1902 yılına gelindiğinde kentte kayak ve yüzme yarışlarının "Kayık Yarışları Komisyonu" tarafından düzenlendiği görülür. Sekiz müsabaka ile yapılan yarışmada; sürat yarışı yerli, yabancı tek ve çift kürekli, tahammül yarışı yerli ve iki çift kürekli, tahammül yarışı İzmir limanına mahsus kayıklar ile ve yelken müsabakası yapılmıştı. 1902 yılındaki yarışlarda İzmir

Limanı rengarenk bayrak ve çiçekler ile donatılmıştı. Gazinolar ve kahvehaneler tıklım tıklım dolmuştu, Rum Yetimhanesinin bandosu ile çeşitli marşları çalmasından sonra, Hamidiye Marşı ile müsabakalar başlatılmıştı. 1903 yılında yapılan yarışlarda 10 müsabaka yapılmıştı. 1904 yılından itibaren İzmir'deki Rum kulüpleri kayak ve yüzme müsabakalarını kendi isimleri ile düzenlemeye başlamışlardı. Bununla ilgili olarak 1905 yılında ilk kayak ve sandal yarışını Haziran ayında Panionios kulübü düzenlemişti. Panionios kayak ve sandal yarışlarında birinci ve ikinciliği kazananlara kulüp tarafından birer madalya, birinci olan yerli kayıklara 20, ikinci gelenlere 10 adet gümüş meci diye verilmişti. 1907 yılında yarışmalarda yer alan kulüpler arasında Pelops, Apollon, Panionios, İdmanperveren Cemiyeti bulunmaktaydı. 1908 yılında Karataş tarafında yapılan yarışta Pelops, Panionios ve Apollon kulüpleri katılmış ve toplam sekiz adet müsabaka düzenlenmiştir. Tarih içinde bu kulüpler arasında başarı anlamında Pelops kulübünün diğerlerine göre daha önde olduğu gözlemlenmiştir. 1906 yılında Atina'da düzenlenen olimpiyatlarda kulübün sporcularının katıldığı ve 1912 yılında düzenlenen Olimpiyatlarda takımın yüzme dalında derece aldığı bilinmektedir. Denize yatkın olan Rumların bu tarz sporlarda İzmir'de üstün oldukları görülmekteydi.

Bu yarışların, kentte yaşayan cemaatleri kaynaştırdığı, rekabet ile heyecanı artırarak, sporu eğlenceye dönüştürdüğü, festival havasında yapılan müsabakaların kentlin renkli yüzünü ortaya koyduğu görülmüştü. Bu toplumsal etkinlik Cumhuriyetten sonra kentlin kozmopolit nüfusunu kaybetmesi ile eski önemini kaybetmiş, daha sonra körfez ile olan bağın kopması ile yok olup gitmiştir.

Kayık yarışlarının rıhtımdan genel görünümü. (Kaynak: www.levantineheritage.com, 26.02.2024).

Kaynakça

Günver Günes, "19. yüzyıldan 20. yüzyıla İzmir'de Deniz Sporları ve Atletizm", İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2002.

Günver Günes, "(1850-1922) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modern Sporların İzmir'e Girişi" İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, Sayı: 84, İzmir, 2012.

Kozmas Politis, "Yitik Kentin Kırk Yılı", Belge Yayınları, İstanbul, 1994.

Rauf Beyru, "19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam", Literatür Yayınları, İstanbul, 2000.

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 26.02.2024, https://www.facebook.com/pho-

to/?fbid=24634162319564906&-set=gm.7395741163781130&idorvani-ty=1334465800106618&locale=tr_TR.

www.levantineheritage.com, 26.02.2024, http://www.levantineheritage.com/lost.htm.

Kezada Töreni:

Yahudilik kültüründe evlilik ve buna bağlı olarak yahudi neslinin devam etmesi, dini buyruklardan biridir. Bekarlık Yahudi toplumunda övülen, onaylanan bir davranış değildir. Hatta bekar kalmak günah sayılmıştır. Yahudilerin özelliklerinden biri, kendilerini dünya milletleri arasında seçilmiş kavim olarak görmeleridir. Onların bu algısı nikâh ve aile hayatına ait hükümlere de yansımıştır. Nikâhta hahamın yetkisi önemlidir. Haham gelin veya damadı evlilik için yeterli görmezse nikaha izin vermeme yetkisine sahiptir. Bu sebepten evlilik törenlerinde dini geleneklere geniş yer verilmektedir. Tabii yerleşik âdetlere göre törenlerin farklılıklar içerdiği de gözlemlenmiştir fakat törenlerdeki temel unsurlar değişmeden günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Evlilik törenleri genellikle sinagoglarda veya açık havada cemaatin önünde yapılır. Öncelikli olarak düğün tarihi tespit edilir. Burada dikkat edilmesi gereken konu, gelinin regl dönemine ve takip eden haftaya denk gelmeyecek şekilde tarih belirlenmesi ayrıca Roşaşana, Pesah, Şavout, Sukot gibi bayramlarda, 17 Temmuz - 9 Ay'a kadar olan sürede, 33 günlük Omer sayımı döneminde ve avelut, taanit, şabat günlerinde düğün törenleri yapılmaz. Türkiye'de buna ek olarak Hevşan ayında da düğün yapılmamakta. Bu durumun ana sebebi bayram ve düğün gibi iki önemli sevincin birbirine karışıp, gereken önemin verilemeyeceği endişesidir. Düğün tarihi belirlendikten sonra, kurulacak evdeki çeyizler tamamlanır, düğün giysileri hazırlanır. Kaybolmaya yüz tutan geleneklerden biri olan gelinin gururu sayılan düğünden birkaç gün önce gelin çeyizini sergiler. Bu çeyizi akraba ve tanıdıklar görmeye gelir. Düğünden önce yapılan başka bir gelenek ise kına (hinna) gecesidir. Düğünden birkaç gün önce yapılan bu gelenek gelinin statüsünü belirler. Gelinin parmaklarına bazen de tüm el ve ayaklarına kına yakılarak gelin adayı süslenir. Düğünden önce yapılan önemli geleneklerden biri ise çağrı (aufruf/ofruf) âdetidir. Bu gelenekte damat, düğünden önceki şabat gününde Tevrat okur ve şükran duaları eder. Bu âdet, mabet içinde damatların Kral Süleyman tarafından yaptırılan özel bir kapıdan geçtikten sonra aileleri ve arkadaşları tarafından tebrik edilmesi ve hediyeler verilmesine dayanmaktadır. Düğün alayı damadın üzerine, bolluğu bereketi simgeleyen

pirinç, buğday, şekerleme, kuru üzüm, ceviz, fındık gibi yiyecekleri dökerler. Düğün öncesi uygulanan en önemli geleneklerden biri ise mikve ve tevila'dır. Mikve; yağmur veya kar suyu ile dolu bir havuzdur. Bu havuza dalmak yeniden doğuşu ve arınmayı simgeler. Âdete göre gelinin düğünden bir gün önce ya da düğünden önceki son perşembe günü mikveye girmesi gerekmektedir. Gelin genelde yardımcı bir kadın eşliğinde mikveye yedi kez dalar, bu arada bir dua olan "Tevila Berahası"nı ve evleneceği için ayrıca "Şeehiyanu Berahası"nı okur.

Düğün gününde gelin, beyaz gelinlik, damat ise elbisesinin üzerine "kittel" adı verilen beyaz kıyafet giyer. Daha eski zamanlarda gelinler kadifeden veya ipekten, üstü sırma veya dival işi ile süslenmiş kaftan ve entari giyerlerdi, düğünden sonra bu gelinlikler sinagoglara hediye edilir, tekrar kesilip dikilerek üzerine yeni yazılar işlendikten sonra kutsal dolabın (ehal) önüne asılan perde (parohet) ya da kürsüde kullanılan teva örtüleri olarak kullanılırdı. Düğün töreni "bedeken/badeken" adı verilen örtme adeti ile başlar. Damat, düğünün yapılacağı yerde, gelinin beklemekte olduğu bölüme gelerek onun yüzünü örter. Bu bir örtü ile olduğu gibi gelinin duvağı ile de yapılabilir. Gelinin yüzü örtülürken etrafındakiler hep beraber Tevrat'tan, Rebeka'nın ailesi tarafından İshak'a gönderilirken söylenen "ey kız kardeşimiz! Binlerce, onbinlerce kişiye analık et" pasajını okur. Düğün töreni "hupa/huppa" adında bir örtünün altında yapılır. Bu örtü yeni kurulan yuvanın çatısını temsil eder. Hupa bir çardak olabileceği gibi Yahudi erkeklerin kullandığı dua şalı olan tallitin dört kişi tarafından köşelerinden dört sopaya takılmış biçimde ya da doğrudan tutularak tören boyunca gelin ve damadın üzerine tutulması ile de olurdu. Hupanın dört ayağı iman ve sadakatin tepeleri sayılarak, yeni kurulan birliğin dayanma noktalarını temsil etmektedir. Gelinin ve damadın, anne ve babaları ile hupanın altına getirilmesiyle düğün töreni resmen başlar. Nişan töreni ilk kutsama ve damadın geline yüzük takması ile başlar. Bazı ilahilerin okunup hahamın tevrattan bir parça okumasından sonra, haham vaaz verir. Sonrasında haham eline bir bardak şarap alıp kutsama duası yaptıktan sonra damat ve gelin birer yudum şarap içer, hahamın okuduğu berahaların ardından damat gelinin duvağını açar ve damat gelinin sağ elinin işaret parmağına taşsız bir altın yüzük takar.

İzmir Sefarad Yahudisi düğün törenlerinde yapılan Kezada tatlısı. (Kaynak: www.izmirlezzethaber.com, 21.03.2024).

İzmir Sefarad Yahudisi düğün törenlerinde yapılan Kezada tatlısı. (Kaynak: twitter.com, 21.03.2024).

Yüzük takılmasının ardından daha önce hazırlanmış iki şahit ve damat tarafından imzalanan ketuba (evlilik kontratı) yüksek sesle okunur.

Bu sözleşme, Mişna Yasası (yaklaşık MÖ 170) tarafından belirlenmiştir ve bazı yetkililere göre Tevrat dönemlerine kadar uzanır. Aramice yazılmış olan ketubada, kocanın eşine olan yükümlülükleri ayrıntılı olarak yer alır. Ketuba okunduktan sonra saklanmak üzere geline verilir. Ketubanin okunmasının son bulması ile “Yedi Kutsama” törenine geçilir. Törenin evlendirme kısmı olan nisuin, kadehin tekrar şarap ile doldurulması ve hupa altında hahamın yedi kutsal duayı okumasıyla devam eder. Haham, yedi kutsal duayı okumadan, şarap bardağına bakarak İshak'ın oğlu Yakup'a ettiği şu duayı okur: “Ve Tanrı sana göklerin çiyinden ve yerin verimli topraklarından bol buğday ve yeni şarap versin”. Ardından en az on yetişkin erkekten oluşan Yahudi cemaati önünde yedi berahın söylenmesine başlanır. Bu duaların okunmasından sonra kadehe konulan şarabı aynı kadehten birer yudum almak suretiyle gelin ve damat içer. Sevinç ve mutluluğun simgesi kabul edilen şarabın aynı kadehten içilmesi adeti, hayatın, sevincin ve acının paylaşılacağını sembolize etmektedir. Daha sonra damat bir torba veya peçete içine konulan cam bardağı yere koyarak onu kırmaya başlar. Hupa altında kırılan bu bardak mabedin bir zamanlar yıkılışını temsil eder ve Kudüs'ü hatırlatmak için yapılır. Bardak kırıldıktan sonra cemaat hep beraber “Mazel Tov (Tebrikler)” diye bağırır. Bu işlemden sonra gelin ve damat hupa altında bir süre yalnız bırakılır, konuşurlar ve aperatif yiyecekler yerler. Gelinle damadı yalnız bırakma işlemi hupa altında olduğu gibi ayrı bir odada da olabilir. Bu durum aynı zamanda sembolik bir zıfafi temsil eder. Dinen evli olmak için uygulanan formalitelerin yerine getirilmesinden sonra düğün yemeğine geçilir. Gelin ve damat ellerinde mumlar yanan iki sıra halinde dizilmiş kişilerin oluşturduğu koridordan geçtikten sonra yemeğin ve eğlencenin düzenleneceği salona geçer. Yahudi geleneğinde yemek ve yedi beraha okumak yedi gün boyunca devam eder.

Düğünde yapılan eğlencelerde kadınlar ve erkekler aynı salon içinde araya bir perde gererek ayrı eğlenirler. Bunlar arasında; danslar, ateş gösterileri, akrobatik hareketler gibi eğlenceler yapılır. Bazı evlenme geleneklerinde düğünün yapılacağı sinagog girişine damat, bir mendil içinde bulunan badem şekeri, bozuk para ve pirinç tanelerini gelinin başının üzerinden döker. Bunların bolluk bereketi simgelediğine inanılır.

Osmanlı Devleti döneminde önemli Yahudi nüfusu barındıran İzmir kentinde, bu topluluğa ait birçok geleneğin ve âdetin var olduğu açıktır. Bu gelenekler içinde olan düğün gelenekleri ve törenleri Yahudi din kanunları ile Sefarad kültürünün yaşanan coğrafyadaki yerel kültürler ile harmanlanmasından ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları zamanla kaybolurken, birçoğu ise kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir. Bu geleneklerden biri de Kezada törenidir. İzmir'e ait bu musevi düğün geleneğinde, damadın ailesi düğün sonrası sunulmak üzere kale veya kuş yuvası biçiminde kezada denilen badem ezmesinden bir hamur hazırlarlar. Aileden ya da eş dosttan eli maharetli bir kişinin badem ezmesine şekil verilerek süslenmesiyle yapılır. Kezadada, gümüş tepsi üzerinde 7 kat badem şekeri ezmesinden yapılmış yumurtalar yer alır. Kurulacak yuvayı temsil eden bu hamurun üzerine gelinle damadı simgeleyen iki kuş yapılır. Gümüş tepsinin ortasına kezada, tepsinin etrafına ise geline takılacak takılar konulur. Yeni bir yuvayı temsil eden kezada, gelinin başı üzerinde tepsi ile tutulur ve çiftin başları üzerinde “iyi bir evlilik sürmeleri dileğiyle âmin” denir ve bölünür. Şans getirmesi için mutlu bir evliliği olan genç kadınlara kezadayı bölme görevi verilir. Badem ezmesi gelin ve damada ikram edildikten sonra tüm davetlilere dağıtılır. Her konuk kezadadan bir parça yerken evlilere mutluluk diler ve kendi adına bir dilek tutar. Günümüzde İzmir'de Sefarad Yahudisi nüfusunun giderek azalarak bin kadar üyesinin kaldığı bilinse de bu geleneğin düğün törenlerinden sonra hâlâ uygulandığı görülmektedir.

Kızılçullu Mesire Alanı:

Antik çağlardan itibaren kutsal bir alan olan günümüzdeki Yeşildere Vadisi, St. Anna ismi ile anılmaktaydı. Coğrafyacı Strabon Geographika ve Plinius Naturalis Historia adlı eserlerinde Smyrna antik kentinde olduğu bilinen Meter kutsal alanından bahsetmektedir. Aynı kutsal alandan bahseden bir başka şahıs ise İzmirli hatip Aelius Aristides'dir. Aristides, kutsal alanın konumundan şu şekilde bahseder; “Akropolis'ten indiğinizde kentin doğu kısmına ve adını tapınaklardan alan yola gelinir, sonra tekrar bir tapınağa, kentin adandığı tanrıçaya ait olan tapınakların en güzeline varılır.” Bu anlatıma uyan yerin, günümüzdeki Yeşildere Vadisi'ne yakın veya vadi içinde olan bir bölgede konumlanması olasıdır. 19. ve 20. yüzyılda kenti ziyarete gelen seyyahların Meter kutsal alanı ile ilgili iddialarda bulunmaları, Yeşildere Vadisi içindeki kayalık alanlarda doğa kutsal alanlarının varlığını işaret ettiği düşünülmektedir. İngiliz Hristiyan ilahiyatçı ve araştırmacı olan Cecil John Cadoux, İzmir'in ilkçağ tarihini yazarken Yeşildere Vadisi içinde, Hristiyanlık döneminde kadınların bebeklerini kutsamaya geldikleri St. Anna kültünden bahseder. Bu kült, daha çok bireysel inançlar ile ilişkili, vadinin bir yüzüne bakan kaya kutsal alanlarında tapınım gören Ana Tanrıça karakterli bir kültün devamı niteliğinde olabilir. Plinius'un “Naturalis Historia” adlı kitabında bahsettiği; Meter kutsal alanı, yakınında bulunan

Pramnos Şarabı üzümünün yetiştiği üzüm bağlarının konumu olarak da vadiye uygunluğu göz önüne alındığında Meter kutsal alanı ile St. Anna kutsal alanı arasındaki ilişkisini ortaya koyar.

Vadi St. Anna isminin dışında Peygamber İlyas vadisi olarak da bilinmektedir. MÖ 9. yüzyılda yaşayan Peygamber İlyas'tan, Tevrat ve Kur'an'da bahsedilir. İlyas Peygamber tasvirlerinde; keçi derisi giyen, uzun boylu, zayıf, yaşlı bir adam olarak tasvir edilmiştir. Kitabı Mukaddes'in İlyas Peygamber'i anlattığı bölümünde, kentteki kutsal alanının; münzevi ihtiyaçlara uygun olarak kırsal bölgede, yumuşak bir yamaç üzerinde, yerleşim alanının dışında kurulduğu gözlemlenir. Yeşildere Vadisi içinde 1846 yılında İlyas Peygamber adına bir kilise inşa edilmiştir. Ekümenik Patrik VI. Anthimos tarafından doğrudan Ekümenik Patrikliği'ne bağlı olarak kurulan kilise; şehirdeki Rum nüfusunun arttığı dönemde de İzmir Rum Hastanesi'ne bağlanmıştır. Kilisenin konumu ise 1844 yılında aynı yerde daha erken dönemden İlyas Peygamber'e ait bir ibadet alanının kalıntılarının olduğu alandır. Yeşildere kenarında önemli bir mevkide bulunan kilise, çevresindeki doğal güzellikleri bakımından zengin konumu ile İzmirlielerin çok tercih ettiği bir gezinti yeri ve Hristiyanlar için ise İlyas Peygamber'in isim gününde (20 Haziran) özel bir kutlama alanıydı. Profitis İlias Kilisesi dışında kilisenin karşı yamacında küçük bir

1930'lar Kızılçullu mesire alanı. Ağaçlık alanın arkasında Amerikan Koleji görünüyor. (Kaynak: www.facebook.com, “Küllerinden Doğan Şehir İzmir”, 27.02.2024).

Kaynakça

Asife Ünal, “Yahudi Düğün Gelenekleri”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 2, 2016, 225-241.

Hasan Sahin, “İslamiyet Öncesi Dönemde Yahudi ve Hristiyanlarda Nikah Algısı”, İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, 2016, 118-147.

Sara Yanarocak, “Geleneksel Bir Düğün”, Şalom, Sayı: 75, 2018, İstanbul, 24-26.

Sarit Bonfil, “Şehrimizin Düünden Bugüne Yahudi Düğün Gelenekleri”, KNK, Sayı: 41, İzmir, 2019, 56-61.

twitter.com, 27.07.2021, <https://twitter.com/mchitrik/status/1420069271120629769/>

photo/1, 21.03.2024.

www.izmirlezzethaber.com, “İzmir Musevilerine Ait Bir Düğün Geleneği: Kezada Töreni”, 14.07.2020, <https://www.izmirlezzethaber.com/izmir-musevilerine-ait-bir-dugun-gelenegi-kezada-toreni/25/>, 21.03.2024.

yerleşim olan İlyas Peygamber Köyü, kilisenin güneyinde İzmir kentine Buca yönünden su getiren Roma döneminden kalan Kızılçullu su kemerleri, su kemerlerinin dibinde bulunan su değirmenleri ve 19. yüzyıl sonunda inşa edilen İzmir'i Buca'ya bağlayan Hamidiye Köprüsü'nün varlığıyla vadi pitoresk bir manzara sunmaktaydı. Bu görüntüsüyle ilişkili olarak Avrupalılar tarafından bu bölgeye Paradiso (Cennet) adının verilmesi ise bölgenin tarihsel kültürünün ve biyocoğrafyasının zenginliğinin bir göstergesi olmuştur. Coğrafyanın zenginliğinin insanları cezbetmesi; alanda Hz. İlyas'ın kutsal gününün kutlanması dışında, vadinin mesire alanı olarak da kullanılmasını da sağlamıştır. 1820'li yıllarda İzmir ve çevresinde geziler yapan İngiliz din adamı Francis Vyvyan Jago Arundell, Fazıl Ahmet Paşa'nın yaptırdığı su kemerlerinden bahsederken, su kemerleri civarının ve Büyük Paradiso'nun (Şirinyer) Türk kadınları tarafından devamlı şekilde

piknik ve gezi alanı olarak kullanıldığından da söz eder. Özellikle Peygamber İlyas ile bağlantılı olarak Hidrellez zamanlarında bu alan mutlaka ziyaret edilir ve burada vakit geçirilirdi. Yaz mevsiminde bu alanda mutlaka piknik yapan gruplar her zaman bulunmaktaydı. Köylerden gelen kadınlar çamaşırlarını bu alanda yıkarken beraberinde insanlar piknik ve eğlenceler düzenler, Yeşildere'nin suyunda yıkanıp yüzerlerdi. Bölge 1940'lı yıllara kadar bu özelliğini korumuştur. 1940'ların başından itibaren yaşanan iç göçler ile alanda ve vadi içinde gecekondulaşmanın başlaması, 1950'lerde alandaki arazilerin Nato'nun kullanımına verilmesi, kilisenin yapılan yol istimlakları ile arazisinin küçülmesi, kilisenin tahrip edilmesi, inşa edilen modern Buca - İzmir yolunun alanı ikiye bölmesiyle bölge kutsal alan ve mesire alanı olma özelliğini zamanla kaybetmiştir.

Kaynakça

Çiğdem Kılıçaslan ve Bülent Özkan, "Geçmişten Günümüze Meles Deresi", ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Yıl: 2006 Cilt:8 Sayı:9, 51-59.

Doğay Korkmaz, "Investigation of Conservation Problems of The Prophet Elias (Elijah) Church in İzmir", A Thesis Submitted to the Graduate School of Engineering and Sciences of İzmir Institute of Technology in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science in Architectural Restoration, İzmir, 2011.

Gözde Şakar, "Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Smyrna da Meter Kültü Üzerine Bir Değerlendirme", TÜBA-AR 27/2020, 241-255.

İzmir Mimari Kültürel Mirası Değerlendirme Raporu, "Proftis Ilias / İlyas Peygamber Kilisesi", Ed. İnci Türkoğlu, Anadolu Kültür, 2017, 22-29.
Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması, "Alan Tarihçesi", İzmir Büyükşehir Belediyesi, 17 Ocak 2020.

Rauf Beyru, "19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam", Literatür Yayınları, İstanbul, 2000.
Uluslararası Amerikan Koleji Araştırma Komitesi, "İzmir'deki Bazı Sosyal Koşullar Hakkında Bir Araştırma, İzmir 1921", Çev. Aykan Candemir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2000.

Tayfur Göçmenoğlu, "Beşonsekiz Treni", Zeus Kitabevi, İzmir, 2015.

www.atalarimizintopraklari.com, "Osmanlı Döneminde Buca'da Sosyal Yaşam", 20.02.2024, <https://www.atalarimizintopraklari.com/en-%C3%87ok-okunanlar-1/osmanli-d%C3%96nem%C4%B0-nde-buca-da-sosyal-ya%C5%9Eam>

www.atalarimizintopraklari.com, "İzmir'in En Güzel Mesiresi", 20.02.2024, <https://www.atalarimizintopraklari.com/gazetelerde-esk%C4%B0-buca/%C4%B0zm%C4%B0r-%C4%B0n-en-g%C3%9Czel-mes%C4%B0res%C4%B0-kizil%C3%87ullu>

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=1065402366815333&set=gm.1042119315810045&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=1160855640623186&set=gm.1143037835718192&locale=tr_TR

www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024, https://www.facebook.com/photo?fbid=2066253060063587&set=gm.2057597854262181&locale=tr_TR

www.gastearsivi.com, "İzmir'in En Güzel Mesiresi: Kızılçullu", 28.04.1939, <https://www.gastearsivi.com/gazete/son-posta/1939-04-28/5>, 20.02.2024.

Peygamber İlyas vadisinde Kızılçullu su kemerleri önünde Levantenler dinleniyor ve manzaranın keyfini çıkarıyorlar. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

Kızılçullu su kemerleri ve mesire alanı. (Kaynak: www.facebook.com, "Küllerinden Doğan Şehir İzmir", 27.02.2024).

Rembetiko:

Rembetiko (rebetiko) kelimesinin kökeni, eski Yunancada en önde gelen sözlüklerden biri olan Liddel Scot Leksikon’unda “rembomai” fiilinden; kararsız olmak, rastlantısal davranmak olarak açıklanır. İ. P. Panayotidou’nun Yunanca-Türkçe Leksikon’unda “rembos” kelimesi; serseri, avare anlamlarını karşılamaktadır. Aynı kökten gelen “rembodis” ise, dalgın, zihni meşgul, perişan veya dikkatsiz olarak verilir. Rebetlerin başka temsilcisi olan bir sözcük, “manga” ise çapkın, külhanbeyi, çete, güruh, zümre, takım, Panayotidou sözlüğünde “mangas” kelimesinin karşılığı; çapkın yaramaz, külhanbeyi anlamlarını karşılar. Mangalar, yaşamın aşkla karışık acılarını çeken insanlardır. Rebetler ise bu acıları dillendirme konusunda mangalardan daha ileri giderek örgütlenmişlerdir.

1860’lı yıllardan itibaren Anadolu Rum müziğinin Yunanistan’a tanıtılmaya başladığı ve o dönemlerde “estudiantina” adındaki halk orkestralarının ve müzik topluluklarının bulunduğu bilinir. 19. yüzyılda Yunanistan’daki müzik türlerine bakıldığında; Yanya bölgesinde “yanyotika”, Mora’da “moraitika”, Attika ve Mora bölgelerinde bir tür yaşam tarzı olan koyun hırsızlarının müziği “kleftika” bulunur. Anadolu üzerinde ise iki tür müzik belirginleşir. İstanbul’da “politika”, İzmir ve civarında ise “smirnaika” grubu müzikler ön plandadır. 19. yüzyılın ortalarında İzmir’de güzel sesli okuyucular bulunmaktadır ve İstanbul’da söylenen şarkılar gibi, İzmir’de bu güzel sesli okuyucuların söylediği halk şarkıları, genel anlamda rebetiko sınıfına sokulur. Bu müzikler içinde Türkler ve Rumların kullandığı yöntemler arasında; karşılama tarzında danslar arasında “kibariko”, yerliso denen türün arasında; “çiftetelli”, “zeybekiko”, “kasapiko”; profesyonel okuyucuların müzik türü arasında ise gazel anlamına gelen “amanedes” ve “kantades” bulunur. Bu müzik türlerinde kullanılan müzik aletleri içerisinde dümbelek, gitar, mandolin, santur ve keman vardır. İzmir Kordon’da bulunan küçük sanatçı gruplarının halk için popüler müzik icra ettiği cafe chantant’ların karşıtı olan cafe amane’ların müzik türü gazeldi. Rumların gittiği müzikli kahvelerde iki üç şarkıcının şarkılarını söylerken karşılıklı diyaloglarında bir sonraki kıtaya geçişte zaman kazanmak için kullanılan “aman” haykırışıyla ortaya çıkan bu kafeler, müzik açısından zengin ve sanatsaldı.

Kafe Aman’lar ilk zamanlar burjuvaların gittikleri eğlence mekânıyken, zamanla alt sınıflara hitap etmeye başladı. İzmir’in iç kesimlerdeki mahallelerde var olan parasız ve işsizlerin bulunduğu, esrar ve afyonun kullanıldığı tekkelerde suçlular saklanırdı. Rembetiko ise burada yaşanan acıları dillendirmek için söylenirdi. Rembetiko tarzı müzik, vasıfsız, yarı zamanlı işçi, kent yoksulu ve bazı marjinal gruplara kendilerini anlatma fırsatı vermişti. Aşırı yoksulluk, umutlar ve korkulara dair zengin bir birikim vardı ve mübadeleden sonra zorunlu göç, ayrılık acısı, dışlayan coğrafya, hapishane gibi konular rebetikonun konuları içine dahil olmuştu. İzmir’de iç mahallelerdeki acılı ve sıkıntılı yaşamın aksine Kordon ve Frenk Mahallesi civarında müzik seçkin yaşamların içinde, kilise koroları, solistleri ile batılı müzik arasında biçimlenirdi. Bu bölgede uzun havalara ve gazellere benzeyen “minore”’ler, daha kibar şekilde söylenirdi. Kordon ve Frenk Mahallesi civarında çalınan bu tür aşk kantat’larına eşlik eden müzik aletleri içinde daha batılı perde ve tınılara sahip olan gitar ve mandolin kullanılırdı. İç mahallelerde çalınan müziklere ise keman, ud, kanun, bağlama, cura, darbuka gibi aletler eşlik ederdi. Rebet tarzı müzikte eşlik edici müzik aleti arasında “çalpara” adı verilen zilli maşa da bulunurdu. Rebetler veya mangalar ellerine iki rakı kadehi alarak tesbihleriyle ve ayakkabıların topuklarıyla ritim tutarlardı. Rembetikoyu icra eden çalgıcıların madde kullanması yaygın bir durumdu. Çalgı çalan kişi, esrar sarılı sigarasını, serçe parmağı ile yüzük parmağı arasına sıkıştırırdı. Bu durum çalgıcının müzik aletini çalmasına engel olmazdı.

İzmir’de güncel yaşamda rebet veya manga yaşamından kalan önemli bir unsur ayakkabıdır. Rebet kültüründe giyilecek moda olan ayakkabıyı tarif ederken; “topuğu ile tabanı arasında bir fare geçebilmeli” kalıbı kullanılırdı. Günümüzde buna benzer sivri burunlu, yumurta topuklu ayakkabı giyen insanlara az da olsa Eşrefpaşa ve Buca’da rastlanmaktadır. Bunun dışında dar paçalı pantolon giymek, tesbih sallamak, kulak arkasına karanfil sokmak, rebetlerin tipik görünümleri arasındaydı. Karakteristik rebetler toplum dışıydı. Kurumsal güçlere meydan okuyan karakterdeydi fakat onlara karşı militanca eylemlerde bulunmazdı. Oldukça kıskırtıcılardı, argo dil konuşur, her zaman silahları mevcuttu. Mangaların tanımlarında ise külhan kelimesinin karşılığı

olan “banabakides” ve çalınlanan fakat yiğitlik bakımından içi boş olan “kuçubakides” tabirleri kullanılırdı.

Mübadeleden sonra Kıta Yunanistan’a göç eden İzmirli Rumların toplandığı Pire’de kısa süre içinde oluşan meyhaneler, yoksulluk ile beraber müziği örgütledi. Getirilen birkaç saz dışında ses, bardak ve tesbih gibi nesnelere müziği şekillendirdi. Pire’den çıkan bu müzikte genelde hicazkâr makamı kullanılırdı ve bu makama “pireiotiko” adı verildi. Zamanla oluşan kötü toplumsal olaylar, yoksulluk, hapishane hayatı, hastalıklar, zorunlu askerlik, madde kullanımı, hırsızlık, polislere hicivler, balıkçılıkla kazanılan kolay olduğu varsayılan yaşamın övülmesi, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra mübadele ile oluşan sıkıntılar, 2. Dünya Savaşı sırasında Almanlardan benzin çalarak geçinenlerin şarkılara konu olduğu görülmüştür. Yoksulluğun ve sıkıntının ürünü olan rebetikorlar asla politik olmadı. Basit bir protesto müziği olarak ortaya çıkan bu tür, topluma uyum sağlayamayan, hiçbir sistemle barışık olmayanların bir reddetme biçimiydi.

Plak sektöründe ise 1922-1932 yılları arasında eskiden kalma şarkıların tekrar çalınması söz konusuydu. Mandolinden türeyen buzuki, plak kayıtlarına ve orkestralara girmişti. Buzuki ile yapılan rebetikonun ilk plak

kaydı ise 1933’tü. İstanbul ve İzmir kökenli sanatçılar ise zeybek, kasap havası besteleyip çalmayı öğrenmişler ve yeni rebetler ortaya çıkarmışlardı. 1937’de Metaksas iktidarının doğu şarkılarını yasaklaması, 1942 yılı sonlarına kadar sürmüştü. 1950 yılında aristokratlar için rebetiko şarkılarının düzenlenmesi ile bu tür, tekrar popülerleşti.

İzmirli ünlü rebetiko bestecileri ve yorumcuları arasında Panagiotis Toundas, Vangelis Papazoğlu, Yannis Dragacis, Apostolos Hacıkristos, Anestis Delias, Yorgo Vidalis, Andonis Diamantidis/Dalga, Kostas Nouros-Marsellos, Rita Abacı, Sofia Karivali, Marika Papagik bulunur.

Klasik anlamda rebetiko müziği 1850 ile 1950 yılları arasında icra edilmişti. İcra edenleri İzmir, İstanbul, Atina, Pire gibi şehirlerde yaşamaktaydı. Kurtuluş savaşından sonra imzalanan Lozan Antlaşması ile gerçekleşen mübadelede ile durum değişikliğe uğramıştı. Rum halkının Kıta Yunanistan’a ve adalara göç ile taşıdıkları bu kültür, zamanla Batı Anadolu topraklarında unutulmuş ve geri planda kalmıştır. 2017 yılı itibariyle, UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras listesine giren ve İzmir’in folklor kültüründe önemli yer tutan rebetikorlar, günümüzde İzmir’de tekrar hatırlanmayı ve eski önemini kazanmayı bekliyor.

Kaynakça

Didem Güngör Fırat, "Ulus-Devlet Anlayışı Karşısında Toplumsal Hafızanın Direnişi: Rembetiko Örnek Olayı", Akademik Hassasiyetler, Cilt: 1 Sayı: 1, 2014, 118 - 139.

Dimitris Kourzakis, "Rebetikonun Kökenleri", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 17, 2003, 465-480. F. Reyhan Altınay, "Kurtuluşun Kuru-luşa 100. Yılında İzmir ve Geleneksel Müzik Yaşamındaki Renkler", Geçmişten Günümüze Kurtuluşun 100. Yılında İzmir, Edebiyat ve Sanat. (Ed. Asuman Susam), İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023, 236-239.

Hasan Münüsoğlu, "Öteleştirilmiş Bir Grubun Müziğinden Turizm ve Kültürel Miras Unsuruna Dönüşen Rembetiko". idil, 79 (2021 Mart): s. 381-389.

Şükrü Tül, "Rebetler ve rebetissalar", 18 Temmuz 2008, https://www.izmirizmir.net/sukru-tul-rebetler-ve-rebetissalar-ark-sukru-tul-y308.html, 18.03.2024.

www.discogs.com, "Βαγγέλης Παπάζογλου", 20.03.2024, https://www.discogs.com/artist/1801214-Bavvεlις-Παπάζογλου

www.discogs.com, "Ρίτα Αμπιατζή", 20.03.2024, https://www.discogs.com/artist/1668170-Rita-Aμπιατζή

www.onassis.org, "The Hellenic Project 2022-23. The Treasure of Panagiotis Toundas and The New Rebetiko - Part B", 20.03.2024, https://www.onassis.org/whats-on/the-hellenic-project-2022-23-the-treasure-of-panagiotis-toundas-and-the-new-rebetiko-part-b

Panagiotis Toundas; İzmir ekolü rebetikonun en önemli bestecilerinden biridir.
(Kaynak: www.onassis.org, The Hellenic Project 2022-23, The Treasure of Panagiotis Toundas and The New Rebetiko - Part B, 20.03.2024).

İzmir ekolü ünlü rebetiko yorumcusu; Rita Abacı.
(Kaynak: www.discogs.com, "Ρίτα Αμπατζή", 20.03.2024).

İzmirli ünlü rebetiko bestecisi; Vangelis Papazoglou
(Kaynak: www.discogs.com, "Βαγγέλης Παπάζογλου", 20.03.2024).

izmirplanlama.org

